

The Mulberry School

- *reflektion över en designprocess*

- *reflection on a designprocess*

**Examensarbete av
Ann Zettersten**

Institutionen för stad och land, Ultuna

2008

The Mulberry School

- reflektion över en designprocess

The Mulberry School

- reflection on a designprocess

Ett examensarbete i landskapsarkitektur omfattande 30hp
Institutionen för landskapsplanering SLU Ultuna

Handledare:	Lars Johansson Landskapsarkitekt LAR/MSA Stadsträdgårdsmästare Göteborg
Intern Examiner:	Bénédicte Wählin Arkitekt DPLG-SAR/MSA WAK arkitekter AB Universitetsadjunkt SLU Ultuna (2003)
Extern Examiner:	Roger Lindvall Landskapsarkitekt LAR/MSA VD A5 Arkitekter och Ingenjörer AB

*Omslagsbild: Ett fotomontage av fyra av elevernas
fotografier tagna under en workshop i visuellt språk och
design.*

Institutionen för stad och land 2008

Förord

Detta är ett examensarbete i ämnet landskapsarkitektur på institutionen för stad och land, SLU, Ultuna. Arbetet omfattar 20 veckors heltidsstudier (30hp) och har utförts inom ramen för landskapsarkitekturprogrammet. Arbetet består av en presentation av projektet The Mulberry School som jag genomförde under hösten 2002 och våren 2003 i England samt en reflektion över designprocessen. Examensarbetet utfördes under hösten 2003 och våren 2004.

Projektet The Mulberry School utvecklades från mitt första riktiga projekt till något jag aldrig förväntat mig. Möten med konstnärer, arkitekter, byggmästare och beställare. Ett engagemang från många parter som gjorde designprocessen till en inspirerande, utvecklande och stimulerande intellektuell resa.

Projektet blev till en inspiration till livet och yrket som jag alltid kommer att bära med mig och gärna vill dela med mig av. Det har öppnat mina ögon för hur mycket konstnärer kan bidra till landskapsarkitektens skaparprocesser och hur nära våra yrken ligger varandra. Vi arbetar båda med hur människan relaterar till, upplever och agerar i sin omgivning och jag hade turen att samarbeta med en konstnär som specialiserat sig på just 'relationships between people and their shared environments' som enligt min mening utgör 'pudels kärna' i landskapsarkitektens arbete. Jag vill tacka min handledare Lars Johansson, studierektor för dåvarande institutionen för landskapsplanering, Ultuna (numera stadsträdgårdsmästare i Göteborg). Jag vill även tacka Johnny Rath på forna GLD (numera fabrik) för tålamod, förståelse, stöd och hjälp. Och så vill jag tacka John, Matt, Ben W, Ben B, Conor McKee, Scott, Colette, Jenny, Åsa, Mici, pappa och alla andra som stöttat och inspirerat mig under denna tid. Sist men inte minst vill jag tacka mina examinatorer Benedicte Wählin och Roger Lindvall för sitt engagemang i mitt arbete.

Munsö den 15 augusti 2008

Ann Zettersten

Sammanfattning

Detta arbete redogör för och reflekterar över den designprocess, från idé till färdigt förslag, som jag under hösten 2002 och våren 2003 utfört i samarbete med konstnären Scott G Burnham och som lett till en gestaltning av de fyra innergårdarna på The Mulberry School i östra London. Syftet med arbetet är att medvetandegöra hur designprocessen förflöte och fördjupa förståelsen och kunskapen om denna. Inom arbetets ram vill jag även utforska hur en konstnär kan berika designprocessen för landskapsarkitekter samt studera ungdomars relation till omgivningen. För att uppnå detta har jag bearbetat materialet från projektet till en presentation och under tiden reflekterat över de tankar och insikter som uppenbarats under arbetets gång.

Den första delen av arbetet utgörs av en presentation av designprocessen. I denna del beskrivs hur projektet inleddes under hösten 2002 med en platsanalys och hur jag utifrån denna utarbetade en designidentitet och ett första gestaltungsförslag. Jag fick av en slump reda på att en konstnär involverats på skolans initiativ och projektet utvecklades till ett samarbete i vilket konstnären genom en serie workshops blev till en länk mellan eleverna och de designteamet. Tillsammans utvecklade vi i ett antal designmöten elevernas tankar om och önskingar för omgivningen till en platsbunden gestaltning.

Den andra delen av arbetet består av en reflektion över designprocessen. Projektet fick mig att inse hur mycket en konstnär kan bidra till designprocessen för landskapsarkitekter. Människans relation till omgivningen borde, enligt mig, utgöra en kärnfråga för alla som skapar miljöer för andra människor att vistas i. På grund av detta skulle jag vilja se flera konstnärer som Scott inblandade i dessa processer.

Jag har även fått en inblick i vilken kreativ dynamik som kan uppstå då människor med olika kompetenser arbetar med samma mål och fördelarna med integrerade participatoriska designprocesser. I appendix finns en kort sammanfattning av den litteraturstudie som jag har genomfört inom ramen för detta arbete. Scotts inriktning på människors relation till omgivningen gjorde att workshopserien

blev en slags kvalitativ vetenskaplig studie på ungdomars relation till omgivningen. I efterhand tyckte jag att det kändes intressant att utföra en teoretisk studie i ungdomsforskning som jag kunde jämföra resultaten från workshopserien med. Resultaten från detta arbete diskuteras i reflektionsdelen. Litteraturstudierna bekräftade de resultat som framkom i workshopserien och dessa visar på den utvecklingsprocess som ungdomar genomgår under tonåren och som innebär en strävan efter att kvalificera sig till vuxenlivet. Studierna visar att ungdomarna i denna process är mycket medvetna om och påverkas av den fysiska omgivningen.

Resultatet av designprocessen blev fyra gårdar med olika karaktär. Om det blev lyckat är svårt att säga. Under examensarbetets gång har jag, bland annat med utgångspunkt i litteraturstudierna börjat ifrågasätta designen. Har vi uttryckt elevernas tankar och önskningar eller våra egna? Har vi tillgodosett deras behov? Har det egentligen någon betydelse för elevernas personliga utveckling hur skolgården är utformad och i sådana fall på vilket vis? Jag har funnit många svar under detta arbetes gång men frågorna fortsätter att flockas. Det känns bra, för att reflektera över sina handlingar är, enligt mig, det bästa sättet att utvecklas.

Abstract

*T*he quality of a design can improve essentially through a participatory design process. Initially, The Mulberry School project was supposed to be finished in two months but the involvement of artist Scott G Burnham extended the work and brought a new dimension into the project. In the beginning, Scott and I both worked on the project unaware of each other. I was appointed by the architect to design the external areas of the school and based on a site survey and analysis of the factors influencing the site I created a design proposal with the concept form and function.

At the same time Scott performed a series of workshops initiated by the school. The purpose and goal was to include the students in the redevelopment of the school and to produce a design based on the thoughts and wishes of the students. As Scott and I, by chance became aware of each others existence, an integrated design process began.

Since Scott, as an artist specialises in forming relationships between people and their shared environments the workshops became a qualitative sociological study in youth's relationship to the environment. Because of the artistic character of the study and the qualitative, not quantitative approach, I found it interesting to study literature that has been written on the subject. The literature studies confirmed the outcome of the workshops and they both express the problem and task of the youth that lies in the process of growing up and preparing for life as an adult. The studies show that teenagers are very aware of the environment that surrounds them and that it affects them in their process of personal development.

The design process led to a design that was based on the thoughts and ideas of the students. The result was four courtyards with different mood and character. The project made me realise what an enormous contribution an artist can make to the design process of landscape architects. People's relationship to the environment should be a core issue for anyone who creates environments for the

use of other people and therefore I would like to see more people like Scott involved in shaping the environment. The physical result of the design process was a design, but I think what was most important for me was that through this dissertation I started questioning the design and the design process. Unanswered questions like: Did we control the answers of the students in the workshops and put words in their mouths? Did we really express the minds of the students or build a monument over ourselves? How will the students perceive the courtyards? Will the new design make a difference in the life of the students and help the students to develop their identities? Questioning is, in my opinion, the best way of growing, intellectually and personally.

Innehållsförteckning

Del 1 - Inledning

Inledning.....	12
Definitioner.....	14
Plats	
Ungdom	
Offentligt - privat	
Läsanvisning.....	16

Del 2 - Designprocessen

Platsanalys.....	20
Områdesbeskrivning	
Förutsättningar	
Möjligheter	
Designidentitet.....	24
Det första förslaget.....	26
Workshops.....	28
Existerande situation	
Drama och rörelse	
Visuellt språk och design	
Poesi och berättande	
Ekologi och uthållighet	
Virtuella världar	
Dominerande teman	
Designarbete.....	40
Introduktion - det första mötet	
Brainstorm - det andra mötet	
Finjustering - det tredje mötet	
Möte med skolan - det fjärde mötet	

Det andra förslaget.....	47
Entregården	
Den aktiva gården	
Den naturliga gården	
Den visuella gården	

Del 3 - Reflektion

Om att samarbeta med en konstnär.....	58
Om integrerade designprocesser.....	63
Om att skapa miljöer för ungdomar.....	64
Kritik / ifrågasättande av designen.....	69

Del 4 - Appendix

Ungdomsforskning.....	74
Individualisering och modernisering.....	75
Ungdomens uppgift.....	75
Behovet av frihet	
Behovet av kontroll	
Kreativt symboliskt arbete	
Behovet av valmöjlighet och påverkan	
Behovet av att se och synas	
Behovet av avskildhet	
Skolans roll.....	78
Referenser.....	80
Bildregister.....	82

DEL 1 - Inledning

Inledning

Bild 8. Stadsdelen Tower Hamlets ligger i centrala London.

Under hösten 2002 arbetade jag på landskapsarkitektfirman Goddard Landscape Design, hädanefter refererad till som GLD, i Surrey utanför London. Mitt första egna projekt var The Mulberry School i Tower Hamlets i östra London. Tower Hamlets är en stadsdel med hög arbetslöshet och utbredd kriminalitet och fattigdom. (Wikipedia, 2003) Den fysiska miljön i stadsdelen domineras av nedslitna byggnader och där finns få grönytor. The Mulberry School, som är en mellan- och högstadieskola för unga kvinnor, utgör en grön oas i området. Skolan har 1350 elever i åldrarna elva till nitton år. Majoriteten av eleverna är muslimer och härstammar ifrån Bangladesh.

Skolan genomgår för tillfället en omvandlingsfas där byggnaderna etappvis rivs ned och ersätts av nya. Skolans ledning kopplade i ett tidigt skede in Scott G Burnham, en konstnär specialiserad på relationen mellan människor och deras gemensamma omgivning. Scott och eleverna utforskade tillsammans, i en serie workshops, elevernas relation till utemiljön. Skolans tanke var att detta skulle ligga till grund för ett gestaltungsförslag till skolgårdarna. Samtidigt anlätades GLD som konsult av husarkitekten, med uppdrag att gestalta utemiljöerna runt skolan. Dessa två skeenden utspelades samtidigt och oberoende av varandra vilket medförde att skolan inte var medveten om GLD's involvering i projektet och vice versa. Av en händelse råkade jag stöta på skolans rektor vid ett besök på skolan och fick då vetskap om konstnärens existens. Ett samarbete uppstod och resultatet blev en gestaltning av skolgårdarna baserad på elevernas tankar om och önskningsar för sin skolgård.

I detta examensarbete har jag tagit den chans, som sällan ges i yrkeslivet, att reflektera i efterhand över detta projekt. Mitt syfte med arbetet har varit att medvetandegöra hur designprocessen förlöpte och fördjupa förståelsen och kunskapen om denna. Inom ramen för arbetet ville jag även fördjupa mig i vissa aspekter som jag fann speciellt intressanta. Hur konstnärer kan berika designprocessen för landskapsarkitekter var den första aspekten och en studie i ungdomars relation till omgivningen den andra. Den metod jag har använt har varit

att bearbeta materialet från projektet till en presentation och under tiden reflektera över de tankar och insikter som uppenbarats under detta arbetes gång, samt litteraturstudier i de berörda ämnena.

Arbetet har fått mig att inse hur mycket en konstnär kan bidra till designprocessen för landskapsarkitekter. Jag har också fått en insikt i vilken kreativ dynamik som kan uppstå då människor med olika kompetens arbetar med samma mål. Under arbetets gång har jag börjat ifrågasätta gestaltningen och fundera på vad som kunde ha gjorts annorlunda och bättre. Litteraturstudierna bekräftade de resultat som framkom i workshopserien men frågan är hur väl detta har tagit form i gestaltningen.

Då arbetet handlar om designprocessen har jag avgränsat mig ifrån att redovisa material- och växtval i gestaltningsförslagen för att arbetet skall hålla en mer överblickande karaktär som fokuserar på idé- och konceptarbete. Jag har även avgränsat mig ifrån att redovisa några ekonomiska kalkyler och att inkludera några bygghandlingar.

Definitioner

Plats

På GLD använde vi ofta ordet 'space' då vi talade om eller beskrev den fysiska omgivningen. En motsvarighet till detta ord saknas i det svenska språket. 'Space' är ett mycket användbart och svåröversatt ord som i Norstedts stora engelsk-svenska ordbok ges de olika betydelserna rymd, utrymme, plats, svängrum, avstånd, mellanrum, vidd, sträcka, areal, livsrum och tomrum. I denna uppsats har jag valt att prata om platser och människors relation till dessa och detta kommer att gälla för vad jag i engelskan skulle ha tänkt på som 'space'.

Ungdom

Ordet ungdom inkluderar många olika grupperingar och subkulturer som var och en har sina egna stilar, intressen och inriktningar. Ungdom definieras av Lieberg (1995) som 'en ung människa som är aktiv, kreativ och har förmåga att agera och att skapa och omskapa sin omgivning och kontext'. Lieberg har byggt upp denna definition runt 'en 'normal' ungdom som hör till något som i den moderna litteraturen kallas 'mainstream-kulturen'.

På de ställen i detta arbete där texten behandlar litteraturstudier baseras de på en definition av ungdom lik Liebergs. Där texten behandlar ungdomarna på skolan står ordet ungdom för den kategori ungdom som dominerar på The Mulberry School och nittionio procent av skolans elever är unga kvinnor i åldrarna elva till sjutton år som härstammar från Bangladesh.

Offentligt - privat

En stor del av den litteratur jag läst under teoristudierna till detta arbete handlar om ungdomars relation till offentliga platser. Detta medför att en definition av huruvida skolgårdarna utgör en offentlig, halvoffentlig eller privat sfär känns väsentlig. Skolgårdar i Sverige, enligt min egen erfarenhet, är ofta halvoffentliga miljöer som antingen avgränsas av låga staket eller inte alls. I storstaden London är miljön

en annan. I Tower Hamlets råder brist på plats och allmänning och The Mulberry School ligger i en tuff innerstadsmiljö i ett av Londons mindre privilegierade distrikt (Wikipedia, 2003) där eleverna anses behöva skyddas från omgivningen i skolmiljön.

En offentlig miljö skall per definition vara öppen och tillgänglig för alla vid alla tidpunkter. Den skall kunna nyttjas av vem som helst oavsett bakgrund, samhällsposition, åsikt eller klädsel. Enligt Svensk Författningssamling 1993:1617 Ordningsslagen avses en skolgård som en offentlig plats om den är tillgänglig för allmänheten. The Mulberry Schools uterum måste då benämnas som en närmast privat miljö. Man har endast tillgång till skolan om man hör till den. Då jag besökte skolan första gången förväntades jag anmäla mig i receptionen och jag försågs med en namnbricka. Vid en rundvandring på egen hand kom skolans rektor fram och undrade vem jag var och vad jag hade för ärende. Baserat på detta utgår jag arbetet ifrån att skolgårdarna inte är offentliga utan halvoffentliga eller privata miljöer.

Läsanvisning

Samarbete
+
Designmöten

Platsbunden
Gestaltning

Teoristudier

Reflektion

Arbetet är uppdelat i tre delar varav den första delen behandlar designprocessen. Den andra delen utgörs av min reflektion över designprocessen och den tredje delen är ett appendix med summering av teoristudier på ungdomens relation till omgivningen. För att förenkla förståelsen av de följande kapitlen har jag summerat skeendena i denna följande text.

Under hösten 2002 arbetade jag på landskapsarkitektfirman GLD. Firman fick i uppdrag av arkitektföretaget Norman + Dawbarn att gestalta utemiljön på The Mulberry School i Östra London. Jag fick i uppdrag att gestalta skolgården.

Detta arbete inledde jag med att göra en platsanalys där bland annat rumsbildningar och rörelsemönster analyserades för att illustrera platsens förutsättningar och möjligheter. Utifrån detta skapade jag en designidentitet som sedan ledde till ett gestaltungsförslag och i december var **det första förslaget** till gestaltning färdigställt.

Vid ett besök på byggarbetsplatsen under hösten blev jag informerad av skolans rektor att en konstnär involverats på skolans initiativ för att tillsammans med eleverna utforska och förstärka deras relation till utemiljöerna på skolan med en platsbunden gestaltning som mål. Jag kontaktade husarkitekten som inte heller hade någon vetskap om detta. Arkitekten anordnade ett möte och i detta framgick att konstnärens namn var Scott G Burnham. Scott är en konstnär från Vermont i USA som har specialiserat sig på människans relation till omgivningen.

Det framgick på mötet att Scott parallellt med att jag utarbetat mitt gestaltungsförslag genomfört tre **workshops** med eleverna på skolan och att två återstod. De första två leddes av East Side Educational Trust som är en välgörenhetsinrättning med mål att öka ungdomars språk samt läs- och skrivkunnighet. Den första workshoppen behandlade drama och rörelse och den andra poesi och berättande. Den tredje workshoppen leddes av Scott och temat var visuellt språk och design. Efter denna höll Luke Englebeck ett

föreläsning om ekologi och uthållighet, som är hans specialinriktning som landskapsarkitekt. Workshopserien avslutades med en digital workshop i vilken eleverna fick arbeta med virtuella världar i presentationsprogrammet V/SpaceLAB. Denna workshop leddes av personal från arkitektfirman B Consultants. Jag förklarade på mötet att jag redan utarbetat ett gestaltungsförslag för skolgårdarna och vi beslöt att börja om från början med resultaten från workshopserien och mitt första förslag som grund.

Under våren följde **designarbete** som bestod av designmöten med gemensamt skissarbete. Dessa bestod till en början av 'brainstorming' och utvecklades till möten då vi begränsade och förfinade de förslag vi kommit upp med. Scott kom med idéer på objekt som relaterade till elevernas idéer och tankar och jag inkorporerade dessa i en platsbunden design. Arkitekten översåg designprocessen och kom med inlägg framförallt rörande gestaltningens relation till byggnaderna. I slutet på processen kopplades en designkoordinator in från byggföretaget. Hon hade full insyn i tidsplaner, ekonomi och deadlines för byggföretaget. Detta samarbete ledde under våren 2003 till **det andra förslaget**. Detta ger uttryck för och grundas i elevernas tankar om och önskningar för sin omgivning.

Scotts arbete med ungdomarna i workshopserien fungerade som en kvalitativ vetenskaplig studie i ungdomars relation till omgivningen. På grund av undersökningsmetodens konstnärliga karaktär tyckte jag i efterhand att det kändes intressant att jämföra resultaten med andra studier som gjorts i ämnet och dessa presenteras i appendix och diskuteras i den viktigaste delen, **reflektionen**.

DEL 2 - Designprocessen

Platsanalys

På firman GLD har ett speciellt sätt att angripa ett projekt utarbetats. Projekten inleds med en platsanalys där bland annat rumsbildningar och rörelsemönster analyseras för att illustrera platsens förutsättningar och möjligheter. Detta ligger sedan till grund för de principer som gestaltningen skall baseras på. Gestaltungsprinciperna ger en designidentitet som i sin tur leder till skisser som illustrerar gestaltungsförslaget. Detta sätt att arbeta syftar till att skapa en designprofil som kunderna skall kunna känna igen och som på detta sätt kan marknadsföra firman.

På grund av arbetets överblickande karaktär med fokus på processen och inte på detaljer har jag utelämnat detaljer i platsanalysen som till exempel analyser av jordmånen och punkthöjder.

Ritningen till höger illustrerar skolans närområde och skolbyggnadens skala och relation till skolgårdarna. Det vita området tillhör skolområdet.

Förklaring

Byggnadsstruktur i närområdet

Skolans områdesgräns med omgivande område i grå och skolområdet i vit bakgrundfärg

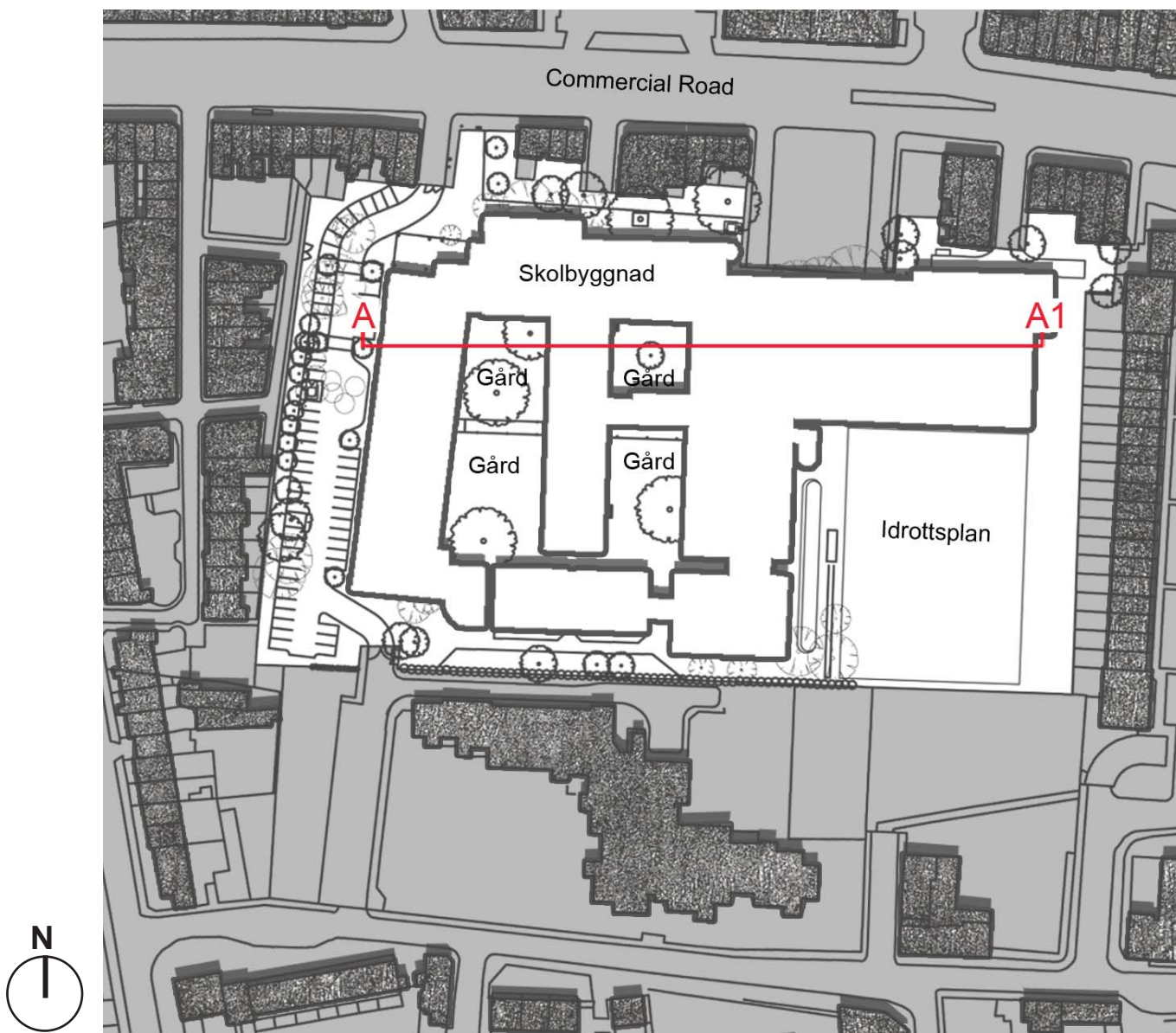

Bild 9. Planritning som illustrerar skolgårdarnas förhållande till varandra

Inte skalenlig

Bild 10. Sektion som illustrerar byggnadens skala i förhållande till skolgårdarna

Inte skalenlig

Förutsättningar

Gestaltungsprinciperna för uterummen på The Mulberry School har utarbetats från följande förutsättningar:

1. De föreslagna byggnadernas utformning och skala.
2. Innergårdarnas relation till varandra och sättet de utnyttjas på.
3. Fotgängarnas rörelsemönster.
4. Gårdarnas existerande atmosfär.

Möjligheter

Platsens förutsättningar ger följande möjligheter:

1. En gestaltning av de fyra innergårdarna för bruk av elever och lärare på The Mulberry School som syftar till att förbättra existerande och skapa nya länkar mellan olika platser i och runt skolan.
2. Skapandet av platser med olika atmosfär, aktiva platser med mycket liv och rörelse och passiva platser med en lugn atmosfär.
3. Skapandet av entrézoner som kommer fungera som avlämnings- och upphämningszoner för elever och föräldrar.

De faktorer som bildar platsens förutsättningar och möjligheter bidrar med ett ramverk i vilket designen utvecklas. Generellt skall de olika uterummen bindas samman av ett subtilt och funktionellt designspråk och skall bestå av en begränsad materialpalett. På nästa uppslag presenteras denna designidentitet i ord och bild.

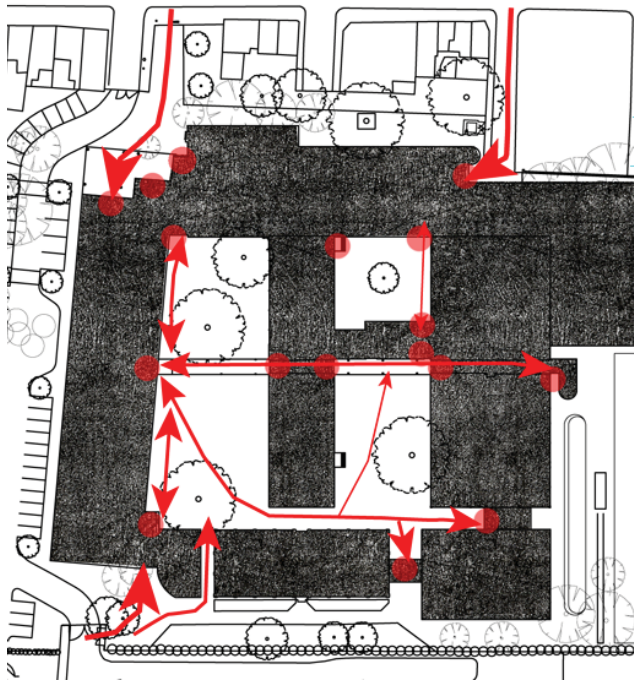

Bild 11. Plan - inte skalenlig

Fotgängarnas rörelsemönster

- Entréer till skolbyggnaden
- Intensivt utnyttjade rörelsestråk
- Frekvent utnyttjade rörelsestråk
- Sällan utnyttjade rörelsestråk

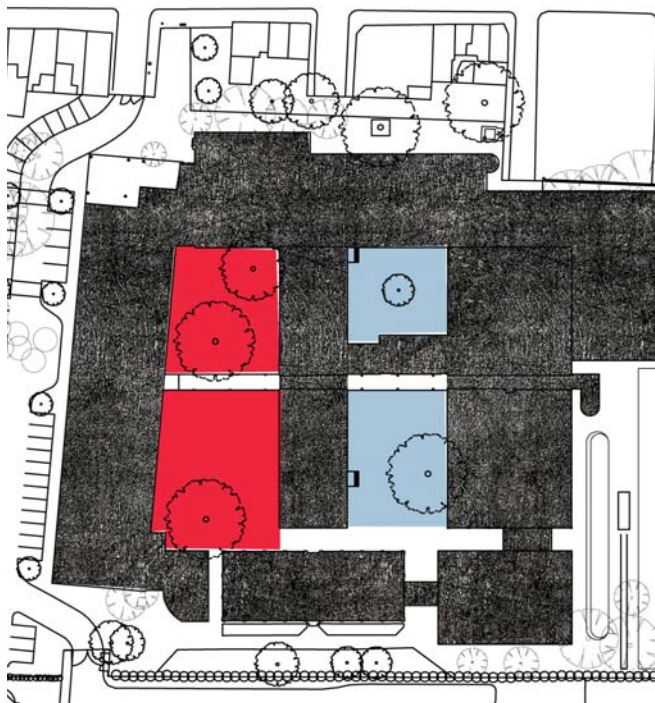

Bild 12. Plan - inte skalenlig

Gårdarnas atmosfär

- Område med aktiv, livlig atmosfär
- Område med passiv, lugn atmosfär

Designidentitet

Mottot för skolgårdarnas designidentitet var 'simplicity, subtleness and functionality' eller på svenska 'form och funktion'. En begränsad materialpalett som omsorgsfullt placerats för att skapa en öppen, välordnad plats. Trädplantering som formell inramning och bänkar och sittplatser placerade som skulpturala objekt. Strukturerade horisontella och vertikala plan med gräs och bambu för att rama in platserna. Porlande vatten i ett hörn som fokuspunkt.

GLD ville bli igenkända för ett subtilt formspråk med förebilder som Dan Kiley, Jaques Wirtz och James van Sweden. Bilderna till höger var del av en presentation som inspirationsbilder.

På nästa uppslag presenteras det första förslaget.

Fotografi borttaget pga
copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

13

1

5

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga
copyright

16

17

18

Fotografi borttaget
pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga
copyright

19

20

21

Key

- 1: Trädplantering som en formell inramning.
- 2: Bänkar och sitt platser placerade som skulpturala objekt.
- 3: Gräs och bambu för att mjukgöra och rama in platserna.
- 4: En begränsad materialpalett som omsorgsfullt placerats för att skapa en öppen välordnad plats.
- 5: Strukturerade horisontella och vertikala plan.
- 6: Belysning för att illustrera de vertikala och horisontella planen.
- 7: Vatten som fokuspunkt.

Det första förslaget

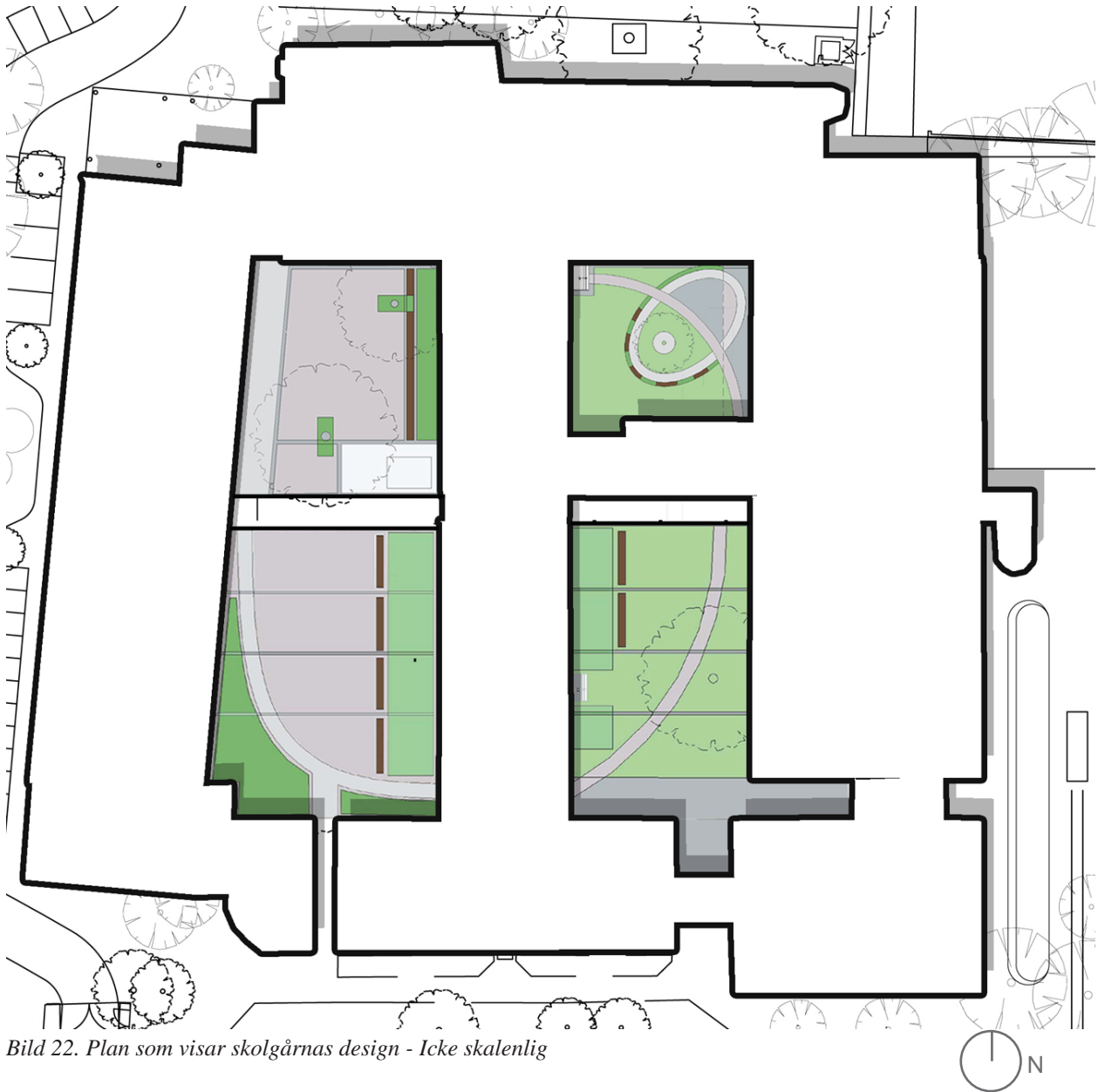
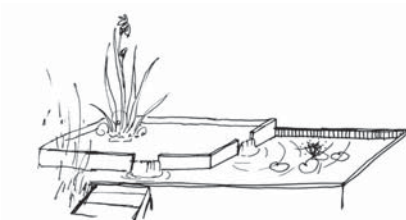

Bild 22. Plan som visar skolgårdnas design - Icke skalenlig

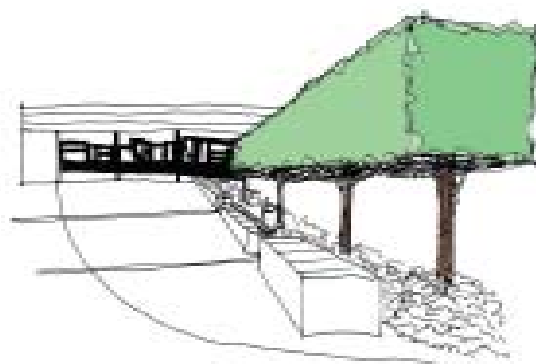
23.

Den sydvästra gården korsas dagligen av många studenter och för att främja rörelse och skapa utrymme för möten är denna gård planerad som en hård, öppen plats. Gården är flankerad av bänkar på ena sidan och en plantering på den andra.

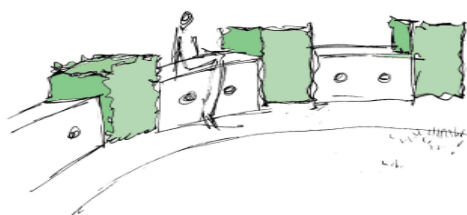

24.

Entrégården är en aktiv plats där eleverna spenderar mycket tid på rasterna. Denna gård är gestaltad med ett enkelt formspråk med raka linjer som lyfter fram järnväggen som bevarats. En lång bänk bidrar med sittplatser för studenterna med en gräsplantering i ryggen och i ett hörn av gården porlar vattnet i en damm.

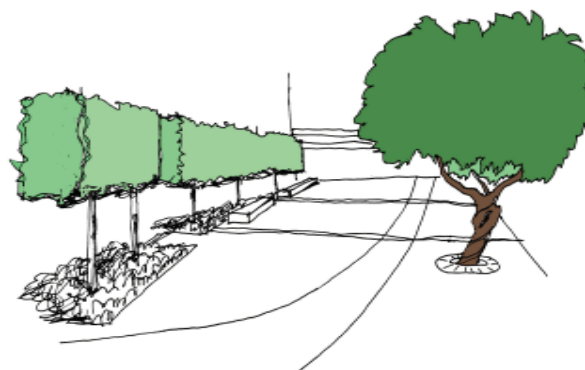
25.

26.

Den nordöstra gården är en lugn kvadratisk plats. Gestaltningen på denna gård består av en cirkelformad sittplats med ett körsbärsträd i mitten. Mellan formklippta buskar göms sittplatser för samtal i avskildhet. På kvällen och under vinterns mörka mornar lysas platsen upp av ljuskällor på bänkarna och under trädet.

Den sydöstra gården är en spegling av den sydvästra men då den sydvästra är hård är denna mjuk. Detta är en lugn plats som domineras av Mulbärsträdet som ligger nära elevernas och lärarnas hjärtan. Gestaltningen består till stor del av mjuka element.

27.

Workshops

Bild 28. Entrégården är en hårdgjord miljö med brist på visuell stimulans.

För att få reda på hur människor relaterar till en plats måste man få dem att reflektera över ämnet. Vid gestaltning av en plats är det relevant att undersöka vilka känslor platsen väcker, vilka aktiviteter den uppmanar till och vilken sinnesstämning den förmedlar. I jakt på svaren till dessa frågor och för att involvera eleverna på skolan i designprocessen utförde Scott G Burnham med hjälp av experter inom de berörda områdena ett antal workshops med några utvalda klasser på The Mulberry School.

Workshopserien gav en social dimension till gestaltningen och uttryckte elevernas egna tankar om och önsknings för platsen. Elevernas verbala, spatiala, visuella och känslomässiga kopplingar till den fysiska omgivningen utforskades och detta gav bland annat uttryck för ett formspråk och fysiska objekt som gavs ett direkt uttryck i gestaltningen.

Workshopserien bestod av fem delar som hade följande teman: drama och rörelse, visuellt språk och design, poesi och berättande, ekologi och uthållighet samt virtuella världar. I följande text beskrivs uppgiften och resultatet av de olika workshoparna följt av en summering av de dominerande teman som framkommit.

Introduktion - Existerande situation

Den första dagen blev eleverna ombudda att fundera kring tankar och idéer om skolgårdarna och andra platser som har betydelse för dem. Några reaktioner som skolgårdarna väckte hos eleverna var följande: *'nothing to do', 'no space', 'claustrophobic', 'lonely', 'boring', 'emotionless', 'they wind me up', 'colourless', 'dead', 'sad', 'rough'*

Det framkom dock också under övningen att skolgårdarna utgör en viktig del av elevernas liv. Många elever kommer från hem med ett stort antal familjemedlemmar som bor på ett begränsat utrymme. Tower Hamlets är också ett av de områden i London med minst gröna offentliga platser. Skolan och skolgårdarna fungerar därför som en motvikt till elevernas liv hemma hos föräldrarna och bidrar med utrymme för vila och återhämtning. De utgör en trygg plats för lek

och sociala aktiviteter och fungerar även som en länk till naturen.

Workshop ett - Drama och rörelse

Den första workshopen leddes av East-Side Educational Trust med mål att skapa en spatial medvetenhet hos eleverna. Under övningen utforskades den fysiska relationen till platser och objekt genom experimenterande med rörelse, beteende, interaktion, exploration och teatralisk kreativitet. Övningen behandlade verkliga och påhittade platser och rumsbildningar.

Uppgift

Eleverna fick bland annat relatera till varandra samtidigt som de rörde sig runt i delade utrymmen. De fick också relatera till objekt och platser i en situation då dessa objekt utgörs av andra människor. De fick personifiera objekt och idéer, 'leka med' platser och vara saker människor normalt inte kan vara, till exempel en färg eller en tid på dagen.

Resultat

Det framkom under övningen att eleverna känner sig uttråkade på skolgårdarna. De tycker att skolgårdarna är tråkiga, livlösa, känslolösa, trista och att där råder brist på saker att göra. Det visade sig att eleverna har en känslomässig relation till de naturliga aspekterna som mulbärsträdet, fiskdammen och den fjärilsattraherande planteringen. Eleverna söker personliga och privata platser där de kan finna lugn och frid. Ställen där vänner kan mötas och småprata i mindre grupper. Eleverna känner att skolgårdarna har en potential att vara en plats där de kan finna avskildhet och där de kan prata hemligheter utan att lärarna har uppsikt.

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 29-31. Under övningen i dramatik fick eleverna agera ut objekt, relationer och tankar.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 32. 'A radiator - I like it because it's as if you were sucked into something and then you reach a dead end, the cupboard'.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 33. 'I chose this picture because the clouds reminded me of peace and how it is very important to human life'.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 34. 'I have taken a picture of an object which has nothing to do with the wall next to it. It has a sharp end leading to a smooth middle and then a sharp end. The colour is silver and it does not combine with the wall which is brown'.

Workshop två - Visuellt språk och design

Den andra workshopen leddes av Scott med mål att få eleverna att tänka och arbeta visuellt samt att öka studenternas medvetenhet om rummet och platsen. Övningen fokuserade på rummets beståndsdelar som till exempel textur, form och färg samt känslomässiga och visuella kopplingar.

Övningen inleddes med att Scott visade en diabilsserie med foton på texturer, färger, former, objekt och bilder som kan återfinnas i det urbana landskapet. Scott talade om visuella element som man kan finna överallt om ens ögon öppnas för dem och hur vissa platser kan innehålla element som människor kan relatera till såväl emotionellt som visuellt.

Uppgift del 1 - Fotografier

Den första delen av uppgiften bestod i att eleverna individuellt med en engångskamera skulle ta nitton bilder av sin omgivning. Fotografierna skulle innehålla minst en bild på en färg, en textur, en form, ett objekt, ett naturligt element, ett område utomhus och ett område inomhus. De fick även ta en bild på sina vänner eller familj om det på något sätt relaterade till omgivningen. De fick en anteckningsbok där de skulle motivera varför de valt motivet med en kort text.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 35. 'I like the shape - it's really nice to feel, it's something you don't see in everyday life, and it's made of pebbles.'

Fotografipalett

Fotografi borttaget pga copyright

Linjer och rörelse

Textur

Ljus

Mönster och form

Färg

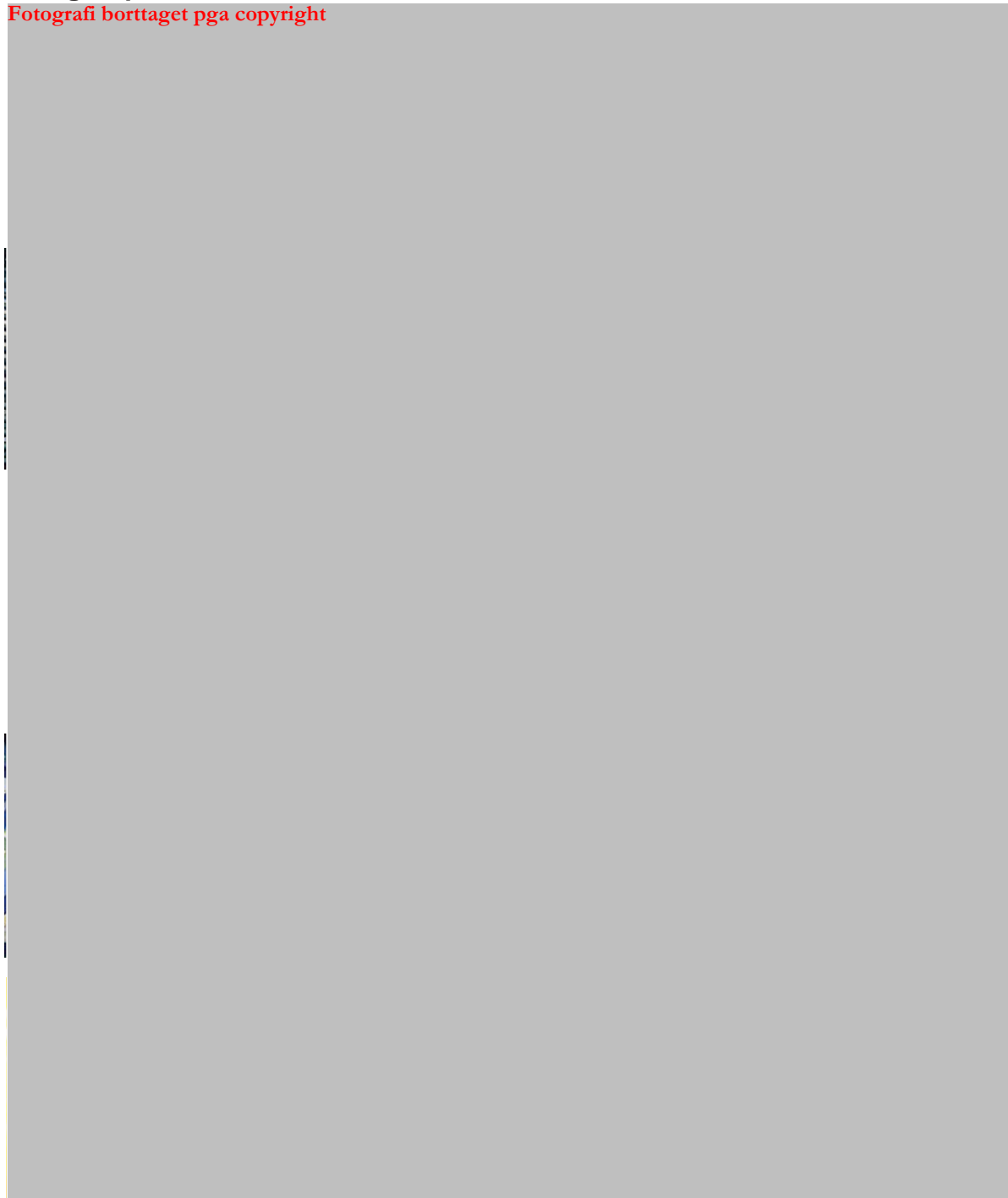

Bild 36-53. Elevfotografier tagna i den visuella workshopen.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 54. I en illustration delades skolgården upp i fyra delar av floder. Ett klassiskt paradiskt trädgårdsideal.

Uppgift del 2 - Platsdesign

Den andra delen av uppgiften bestod i att eleverna helt fritt fick rita sina drömskolgårdar med hjälp av papper och pennor. De gavs inga restriktioner utan hade friheten att rita vilken plats som helst med vilket innehåll som helst. De ombads illustrera på vilken plats de skulle vilja vara, hur de skulle vilja röra sig och hur de skulle vilja att platsen fungerade.

Fotografi borttaget pga copyright

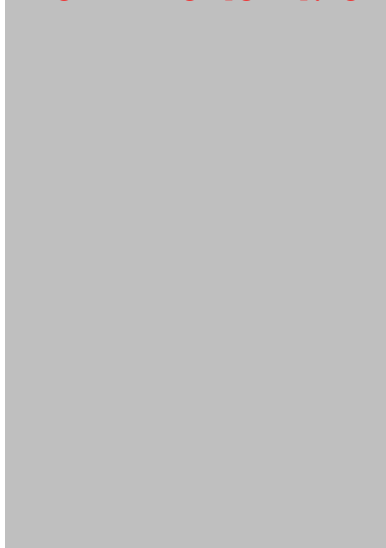

Bild 55. I en illustration delades skolgården upp i fyra delar av floder. Ett klassiskt paradiskt trädgårdsideal.

Fotografi borttaget pga copyright

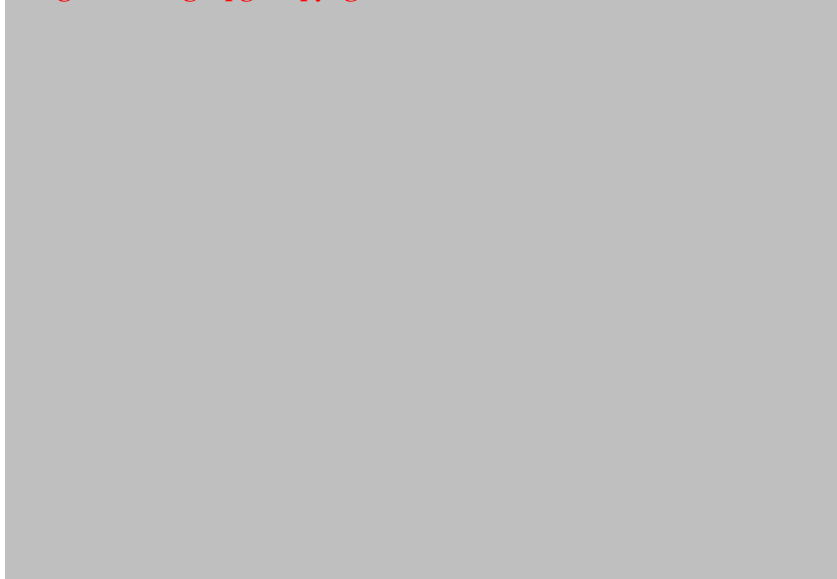

Bild 56. En elev delade upp skolgården i olika områden. Bland annat en del för husdjur och en annan för vuxna där det var tråkigt.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 57. En elev tyckte att det var viktigt att det fanns platser där man kunde försvinna in i fantasins värld.

Uppgift del 3 - Objektdesign

I den tredje delen av uppgiften fick eleverna skissa på objekt. Det kunde vara vilket objekt som helst med vilken funktion som helst. Några av responserna på objektdesignen löd som följer:

'This is a glass display that has lights shining on it. There will also be a sound in the background of waves. You can lay back and relax while watching this. I want it to be a calming scene where you can just go to a world that you fantasize about and leave this world behind'

'This is a slide projector that will project wonderful scenes like sunsets, mountains, horizons and the sea.'

'A remembrance board - a place where students who are leaving the school can write their names'.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 58-61. Fyra elevteckningar som visar på önskade objekt. En diskopark, hoppmoln, koncentrationskamp och en säng mitt i ingenstans.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 62. Scorpio the Nemesis fick mycket bra kontakt med eleverna.

Workshop tre - Poesi och berättande

I den tredje workshopen ledde Francesca Beard och Scorpio the Nemesis, estradpoeter från East-Side Educational Trust, en övning i poesi och berättande. Denna workshop skulle utforska den 'mjuka' och berättande relationen mellan platser, objekt och människor. Målet med övningen var att stimulera elevernas kreativitet genom poesi, speciellt gällande rum och platser. Övningen behandlade känsloladdade, berättande associationer och responser till omvärlden.

Uppgift

I den första delen av uppgiften blev eleverna ombedda att fylla i luckor i en given mening. Meningen såg ut så här:

'I speak the language of to the

Den andra delen bestod av att eleverna skulle skapa fysiska jämförelser till ogripbara element. Till exempel:

'If peace was a sound....' och 'If calm was a smell.....'

I den sista delen fick de associera ord till elementen.

Fotografi borttaget pga copyright

Bild 63. Några av de meningar som eleverna skapade i workshopen i poesi och berättande.

Workshop fyra - Ekologi och uthållighet

Under den fjärde workshopen höll landskapsarkitekten Luke Englebeck från Studio Englebeck ett föredrag om ekologi och uthållighet. Föredraget överblickade ekologiska frågor som skall tas i beaktande när man skapar och använder utemiljöer. Meningen med denna workshop var att få eleverna att fundera på miljöfrågor och uthållighet.

Detta föredrag skulle följas av en workshop där olika miljölösningar till skolgården skulle utvecklas och eleverna få en inblick i hur skolgården skulle kunna göras mer miljövänlig. På grund av tidsbrist uteblev detta moment.

Föredraget tjänade ändå som inspirationskälla för utformningen av skolgårdarna och eleverna uttryckte detta under arbetet med den sista digitala workshopen.

Workshop fem - Virtuella världar

Den femte och sista workshopen var en digital workshop som leddes av representanter från arkitektföretaget B Consultant. I denna övning fick eleverna lära sig att använda ett dataprogram kallat V/SpaceLAB System, i vilket man kan skapa virtuella världar. Målet var att eleverna skulle applicera de tankar och funderingar som väckts i workshopserien i en tredimensionell design.

Uppgift

Eleverna ombads skapa egna tredimensionella virtuella världar, fria från begränsningar av gravitation, fysik och verklighet.

Bild 64-69. Eleverna fann det svårt att lära sig programmet men producerade ändå fantasifyllda kreationer.

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Fotografi borttaget pga copyright

Resultat - Dominerande teman

En känsla av valmöjlighet

Eleverna uttryckte ett behov av olika distinkta miljöer att välja mellan, vars karaktärsdrag skiljer sig väsentligt åt. Miljöer som ger eleverna möjlighet att interagera med dynamiken och de inneboende kvaliteerna på platser som matchar deras humör och känslor under tiden på rasterna i skolan. Platser som svarar till påståenden som exempelvis:

'When I need to calm down.....'

och

'When I want to have a laugh after a boring lesson.....'

Både skolmiljön och hemmiljön är mycket kontrollerad för många av eleverna och de uttryckte ett behov av en större känsla av personligt bemyndigande. För att adressera detta skulle ett antal valmöjligheter kunna byggas in i gestaltningen av skolgårdarna. Eleverna borde ges möjligheten att välja mellan olika platser att gå till på rasterna, med olika objekt som de kan interagera med.

Avskildhet

Eleverna uttryckte ett behov av avskildhet, inte från varandra i första hand men från lärare, personal och hela atmosfären i skolan. Eleverna kom med flera kommentarer om att de inte kan slappna av för att de alltid känner att 'de är i skolan'. Det skulle naturligtvis skapa bekymmer hos personalen om man gav eleverna absolut avskildhet, då personalen har ett ansvar för eleverna när de befinner sig i skolan men det är ändå viktigt att gestaltningen förser eleverna med privata platser eller åtminstone platser som förmedlar en känsla av avskildhet.

'You know - to gossip and tell secret stuff'

Koppling till vatten och natur

Eleverna uttryckte en stark samhörighetskänsla med vatten, naturen och de naturliga elementen. Dessa ämnen framkom i varje workshop och övning. Ett antal elever refererade till ljudet av rinnande vatten, möjligheten att leka med vatten, och lusten att ha tillgång till vattenkällor med olika dynamik i olika källor.

Med få grönområden i hela Tower Hamlets, spelar skolgårdarna en

betydande roll i elevernas relation till naturen. De är medvetna om detta och känner att det är mycket viktigt att detta uttrycks i gestaltningen av skolgårdarna. Eleverna uttryckte önskemål om placering av objekt som kan användas i vetenskapslektioner och som kan hjälpa till att skapa en fysisk relation till de naturliga elementen. Att observera och förstå hur naturliga element växer och samverkar med varandra och hur speciella relationer mellan växter och djur fungerar intresserar eleverna. De poängterade speciellt att de skulle vilja ha växter som 'fjärilar också tycker om'.

Att leka i handling och tanke

Det är inte förvånande, men intressant, att eleverna tydligt uttryckte lusten att 'leka' med sin fantasi, sitt intellekt och sina tankar medan de vistas på skolgårdarna. De tog gång på gång upp lusten till områden eller visuell stimulans som kan användas till att fly in i fantasins värld.

'...where you can go to a world that you fantasize about and leave this world behind....'

Genom gestaltungs-, poesi- och dramaövningarna, visade de på detaljerade objekt och områden som skulle engagera deras tankar och fantasi. Exempel på objekt var till exempel talande bänkar, magiska speglar, ett 'hoppa-på-moln' område och ett fantasiland.

Personligt uttryck eller minne

Eleverna är mycket medvetna om den ständiga elevomsättningen på skolan. De vill finna ett sätt att bidra personligen till skolgårdarna på ett påtagligt sätt och förmedlade en önskan om att försäkra en personlig relation till skolgårdarna under och även efter deras tid på skolan. Det är intressant att notera att eleverna uttryckte att det var viktigt att även kommande generationer skulle ha möjlighet att bidra och lämna sina spår. Ett väsentligt tema var att alla studentgenerationer skulle ha en integrerad relation till skolgårdarna. Eleverna uttryckte en önskan om att överväga aktiviteter eller tekniker som försäkrar en förnybar relation med gårdarna år efter år, och en möjlighet att varje student som lämnar skolan kan lämna ett minne efter sig.

När alla workshops var avslutade åkte Scott hem till Vermont över jul och summerade resultaten. Han bearbetade materialet och efter nyår tog samarbetet sin början.

Designarbete

Efter att workshopserien var avslutad följde en period av designarbete under vilken fyra möten tog plats.

Introduktion - det första mötet

Det första mötet tog plats hösten 2002 i West Hampstead och det följde strax efter att jag fått vetskap om Scotts inblandning i projektet. Jag och min chef Johnny åkte till METAL's lokaler i West Hampstead. (Det är en otroligt inspirerade miljö med exponerade takbjälkar och cementgolv med ingjutna rostiga konstverk som sticker ut här och där. Utanför fönstren dundrade tunnelbanan förbi med jämna mellanrum eftersom lokalen är en restaurerad industrilokal med utsikt över West Hampsteads tunnelbaneperrong.) Colette och Scott berättade om de workshops de genomfört och visade bilder och de fotografier som eleverna tagit i workshopen i visuellt språk och design. Scott förklarade att jag kunde delta i den sista workshopen och att vi sedan kunde arbeta vidare efter

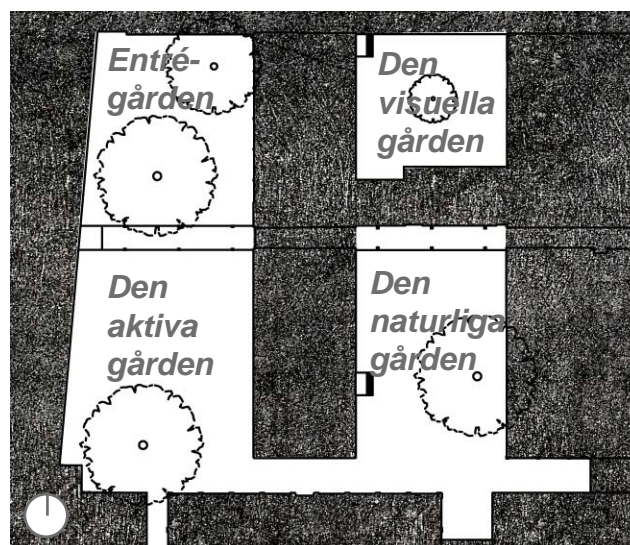

Bild 70. De fyra gårdarnas arrangemang. Plan - icke skalenlig

jul. Han skulle åka hem till Vermont över julen och bearbeta allt material från workshopserien och destillera fram idéer.

Brainstorm - det andra mötet

Det andra mötet tog plats den 13 Januari 2003 i West Hampstead. Colette hade rostat kastanjer och det luktade fantastiskt. Närvarande på detta möte var Colette, Scott, jag själv, John och min chef Johnny från GLD och arkitekten Conor McKee. Mötet skulle vara en 'brainstorm' av idéer för gårdarna. Jag gick in i detta möte med mål att ha ett skissartat färdigt förslag att ta med tillbaka till kontoret som jag sedan kunde utveckla till bygghandlingar. Vi diskuterade de behov som eleverna uttryckt i workshopserien och med utgångspunkt i resultaten och den platsanalys där jag presenterat de olika befintliga karaktärerna på skolgårdarna kom vi tillsammans fram till att de fyra gårdarna skulle få representera olika sinnesstämningar.

Fyra gårdar med olika karaktär

De två östra gårdarna är naturligt lugna gårdar och de två västra aktiva med liv och rörelse under rasttiderna. Huvudentrén till skolbyggnaden leder in till den nordvästra innergården och denna blev då naturligt en aktiv entrégård och härmed hänvisad till som **entrégården**. Denna avdelas med en skulpturvägg i gjutjärn från den sydvästra innergården som är en aktiv plats och som vi därför valde att kalla för **den aktiva gården**. Gården är en naturlig genomfartsled för elever som rör sig mellan olika klassrum och aktiviteter. I sydöst leder en korridor till **den naturliga gården**. Denna karaktäriseras av mullbärsträdet som många elever och lärare har en stark relation till och gården har en lugn karaktär. En smal korridor leder till den nordöstra innergården. Denna innergård kommer eleverna inte ha tillgång till men många fönster från klassrum vetter mot gården. Detta blev då naturligt **den visuella gården**.

Efter att vi fastställt vad gårdarna skulle ha för karaktär och vad vi skulle kalla dem presenterade jag skisser på idéer till utformning av innergårdarna baserat på det formspråk som förmedlas i elevernas fotografier. Scott presenterade ett antal förslag på objekt till gårdarna. Objektens idé och utformning var direkt kopplade till elevernas tankar om platsen och en beskrivning av objekten följer nedan.

Fotografi borttaget pga
copyright

*Bild 71-75.
Inspirationsbilder
utvalda från
elevfotografierna.*

Bild 76. Skissförslag med formspråk från elevfotografierna.

Entrégården

Till entrégården föreslog han en damm i yin- och yangform. På denna gård fanns, innan ombyggnationen en fyrkantig damm med stora karpfiskar. Denna skulle tas bort vid ombyggnationen av skolan och ersättas med en ny. Karparna skulle föras över till den nya dammen. Scott föreslog en rund damm som skulle placeras mitt på gården delad i två delar av en gångväg. Fiskarna skulle placeras på den ena sidan och den andra sidan skulle vara ett lekområde där föräldrar och elever kunde interagera med vattnet tillsammans. Bänkar skulle omge gården för att bidra med sittplatser då eleverna väntar på sina föräldrar. Tanken med detta var att sammanföra elever och föräldrar i aktiviteter och att skapa en entréplats till skolan.

Den aktiva gården

Till den aktiva innergården hade Scott flera förslag. Det första bestod av en transparent mur konstruerad av betongglas med fyrkantiga öppningar. I öppningarna skulle plastskivor kunna sättas in på ett sätt så att eleverna kunde lägga till sina egna bilder och ändra motiv när de önskade. Idén med detta var att eleverna skulle känna delaktighet och känna att de kunde påverka sin miljö. Skolan har en konstinriktning och detta skulle kunna passa som utställningsplats för konstverk som eleverna producerat.

Denna struktur skulle placeras på den norra gränzonen av den aktiva gården och ett runt hål skulle utgöra entré till gården.

Det andra förslaget till den aktiva gården kallade Scott för mullbärsstranden. Denna idé sprang ur elevernas önskan att kunna interagera med och påverka sin omgivning i kombination med deras önskan om en strand. Mullbärsstranden skulle vara en mycket stor bildpusselbräda som skulle täcka en väsentlig del av gården och bestå av rörliga rutor på räls. En obelisk skulle stå i ett hörn, men denna skulle gå att lyfta bort så att pusselbrädan kunde aktiveras och mönstret, som kunde tas från elevernas fotografier, kunde ändras. Tanken var att detta skulle ske ett par gånger per år.

Det tredje förslaget var en svagt böjd glasvägg, en glasbåge, som skulle förses med ett flöde av vatten som skulle rinna från toppen av bågen ned i en bassäng. Glasväggen skulle graveras med namnen på de elever som lämnade skolan varje år. Bassängen skulle täckas av ett transparent material så att man kunde 'gå på vattnet' och en motsatt båge bakom glasväggen skulle ge en avskild plats med sittplatser för förtroliga samtal. Till detta objekt skulle även tilläggas en harmonika på insidan av glasbågen. Vatten skulle ledas från toppen av glasbågen till PVC-rör med tre hål i varje, vilka kunde öppnas och tillslutas och därmed kontrollera vattennivån och ljudet av vattnet i rören som ett instrument.

Det fjärde objektet var himlastiden. Då man trädde in på gården från norr skulle en blå himlastig vika av mot sydöst och leda upp till en av byggnadens väggar där den skulle fortsätta uppför väggen. Denna gångväg skulle ersätta en befintlig gångväg som eleverna använder varje dag för att komma till olika byggnader. Det skulle finnas en valmöjlighet att gå fram till väggen eller att vika av på en gångväg för att korsa gården. Framme vid väggen, skrivet i liten text i ögonhöjd, skulle det stå: '*Himlen kallar dig!*' eller på engelska '*The sky is calling!*'. Denna stig var en respons på elevernas önskan att fly bort i fantasin. Den skulle även förmedla en känsla av valmöjlighet, även om bara i tanken.

Det femte förslaget till den aktiva gården var små textmeddelanden placerade där väggen och taket möts som skulle vara knappt urskiljbara från marken. Dessa textmeddelanden skulle tas från studenternas poesiworkshop och målas i klimatstyrda färger så att när det var mulet skulle texten lyda '*I speak the language of praise to the rain*' och då solen bröt igenom molntäcket '*I speak the language of happiness to the sun.*' Tanken var att detta skulle vara något som man inte upptäcker direkt och som blir som en överraskning och en hemlighet som kan spridas ryktesvägen.

Den visuella gården

Den visuella gården skulle delas upp av ett mönster av linjer. Linjerna skulle definieras av en ljusstruktur bestående av fiberoptik. Dessa linjer skulle ha olika färg som växlade i intervaller på bestämda tider. Då detta främst är en gård att titta på var tanken att den skulle förändras konstant för att motverka elevernas tendens att bli uttråkade.

Den visuella gården skulle utnyttjas av lärarna som rastplats och på grund av detta var ett förslag att förse gården med parasoll i olika färger vilka skulle fungera både som regnskydd och som solparasoller och bidra med förändring med olika väderlekar.

Den naturliga gården

Ett förslag på objekt till den naturliga gården var en lång bänk som skulle vila på två stenblock under mullbärsträdet och ha en naturlig karaktär. I det nordöstra hörnet föreslog Scott att en liten damm skulle anläggas. Den skulle inkludera en bambufontän omgiven av stenar och dessa skulle bilda en naturlig övergång till en av stenarna i mullbärsbänken. Dammen skulle även fungera som reningsbassäng för dagvatten med en vassbädd. Detta skulle ge uttryck för elevernas önskan om naturliga element på skolgårdarna och skulle även kunna användas i undervisningen då man talade om vattenrening.

För att skapa en avskild plats för verklighetsflykt samt för att få in uthållighetsperspektivet föreslog Scott att ett objekt kallat disken skulle skapas på gräsmattan. Denna beskrivs närmare i nästa kapitel.

Scott föreslog även tre sittplatser i platsgjuten betong som han kallade himlasäten. De skulle vara utformade så att man automatiskt lutades tillbaka när man satte sig ned och på detta sätt få fokus på himlen så att omgivningen så att säga suddas ut. Detta skulle också vara ett uttryck för elevernas önskan att få komma bort och fly in i fantasin.

En fjärilsrabatt föreslogs till den naturliga gården på grund av den längtan efter och koppling till natur som uttryckts av eleverna.

Då alla dessa förslag framställdes hade det blivit så sent att vi insåg att tanken att ha ett färdigt förslag vid detta tillfälle var ouppnåeligt. Vi bestämde att vi skulle smälta allt det som sagts och bestämma ett nytt möte.

Finjustering - det tredje mötet

Det tredje mötet tog plats den 30 Januari 2003 på GLD's kontor

i Farnham. Vi diskuterade designen inför mötet med skolan och byggföretaget som var planerat till den fjärde februari.

Närvarande på mötet var Scott och jag själv. Scott hade en ny idé för entrégården som han presenterade. Denna idé var baserad på min design från vårt förra möte. Dammen hade flyttats från mitten och delas av med en yin- och yang form för att förstärka känslan av ankomst. Fiskarna skulle placeras i den norra delen och den södra skulle vara ett lekområde för elever och föräldrar där det finns utrymme att interagera med vattnet. På den aktiva gården beslöt vi att utesluta betongglasväggen, mullbärsstranden, glasbågen och harmonikan på grund av den begränsade budgeten och kvar blev himlastigen och ett nytt objekt som Scott kallade för sagofloden, eller 'the story river' på engelska, denna skulle ersätta betongglasväggen och glasbågen och adresserar elevernas önskan att lämna ett spår efter sig när de lämnar skolan. Sagofloden skulle rinna från det nordöstra hörnet av gården till det sydvästra. Varje år skulle avgångseleverna få rista in ett ord på en färgad sten och lägga ned i sagofloden. På detta vis skulle de samlade orden berätta en för evigt omväxlande historia om de personer som gått i skolan.

Scott gick ifrån detta möte med en klar idé om vilka objekt som skulle vara del av gårdarna. Jag inkorporerade objekten i en platsbunden design och sammanställde en presentation som Scott kunde visa upp på mötet med skolan som var planerat den fjärde februari.

Möte med skolan - det fjärde mötet

Det fjärde mötet tog plats den 4 Februari 2003 på The Mulberry School. Närvarande på mötet var skolans rektor Marlene Robottom, Jill Tuffy från The Mulberry School, arkitekten, Colette från METAL, Peter Halsall från Miller Construction, Andrew Siddall och Nicki Holmes från B Consultants, Scott Burnham och jag själv. Scott gick igenom en powerpoint presentation som visade resultatet från workshopserien och det förslag på gestaltning som vi hade utarbetat.

Kunden var mycket positiv till designen. Han hade en egen idé om att inkludera ätbara element på skolgårdarna. Dessa skulle fungera som en länk till uthållighetsperspektivet. Skolans respons på detta var negativ, de sade att mullbären ofta blev uppätta innan de mognat och att det inte fanns något intresse från skolan att ta hand om planteringar.

Skolan var mycket positiva till himlastigen, textmeddelandena, disken och sagofloden. De var mycket entusiastiska över att ha olika vattenlekar och rinnande vatten på gårdarna.

Skolan uttryckte att de hade en brist på utrymme i skolan och på skolgårdarna. De sade att den visuella påverkan från skolgårdarna var mycket viktig och att visuella strukturer var vitala. Elevernas behov av växter uttrycktes också som mycket viktig av skolan och de tyckte att omsorg skulle läggas på planteringsplanen. De var oroliga att regnskydden som föreslagits till den aktiva gården skulle bli ett revir för vissa elever och exkludera mer elever än de inkluderade. De ansåg därför att dessa skulle exkluderas. Det framgick att konst är ett ämne skolan lägger särskild vikt vid.

B Consultants kommenterade att bambufontänen på den naturliga gården skulle kunna drivas av solenergi. De förslog även en vassbädd som skulle kunna rena vattnet som rinner av från taken. Skolan uttryckte att de ville gå vidare med designen och inte kompromissa några delar av den. Kunden ville gå vidare med designen och inte kompromissa några delar.

Det andra förslaget

I detta kapitel presenteras designprocessens resultat. Ett gestaltungsförslag som inkluderar Scotts idéer i en platsbunden design. De fyra gårdarna presenteras i följande ordning: Entrégården, den aktiva gården, den naturliga gården och den visuella gården.

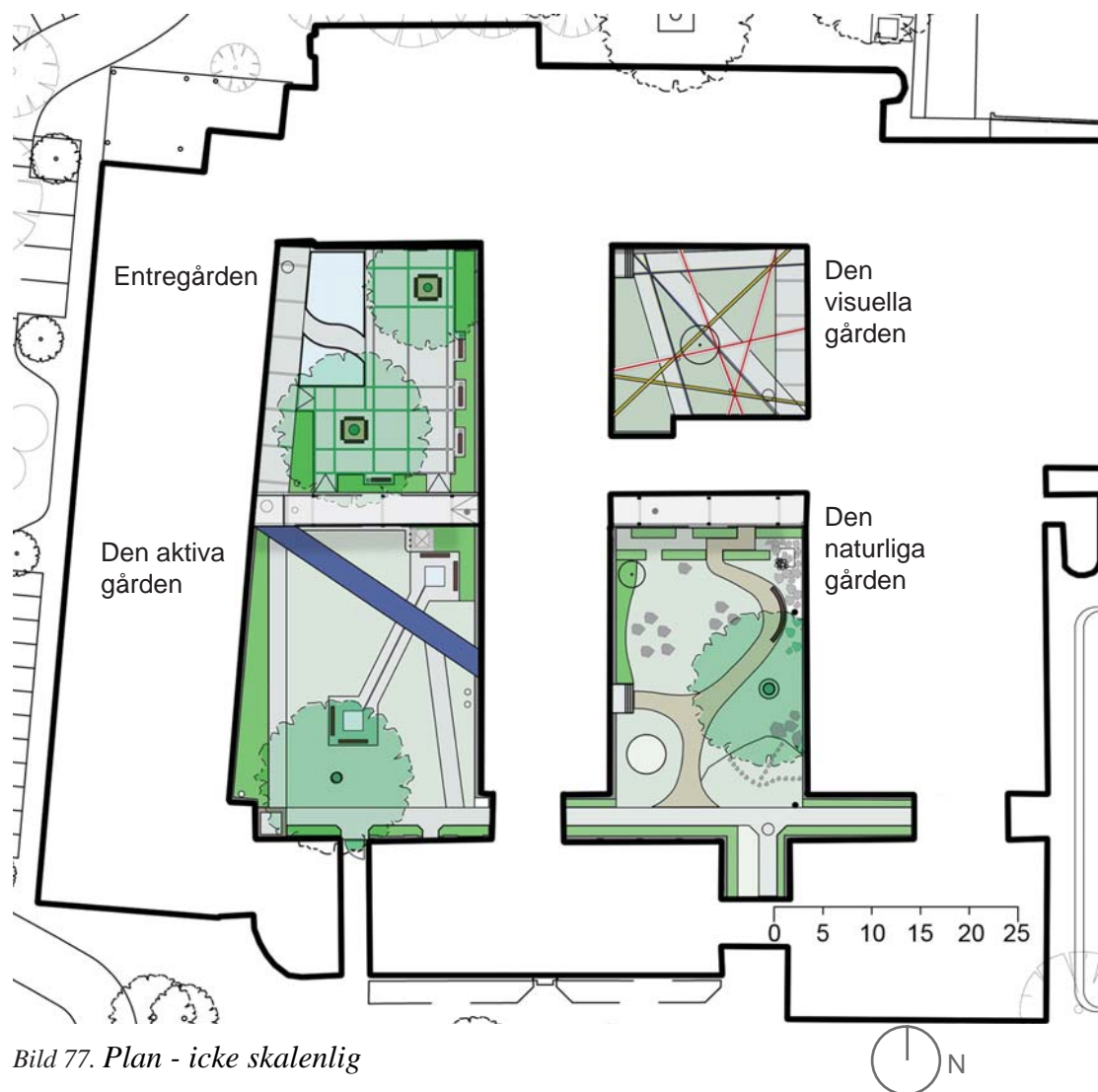

Bild 77. Plan - icke skalenlig

Entrégården

Denna gård kallas éntregården på grund av att skolans huvudentré leder rakt in till denna plats. En kort promenad genom byggnaden leder besökaren ut på en atriumgång och på vänster sida ligger gården. En skiljevägg skapad av en konstnär avskiljer gården från den aktiva gården.

78. Besökare till skolan och elever passerar oundvikligen denna gård. Det är en plats för möten och en av de zoner som definierats som aktiv under workshopserien. Föräldrar som hämtar och lämnar sina barn, elevernas mötesplats på rasterna och besökarens plats att träffa elever, föräldrar och lärare.

Denna gård är till viss del en plats för väntan. Föräldrarna som väntar på sina barn och eleverna som väntar på sina föräldrar. Detta reflekteras i designen som förser platsen med många sittplatser.

79. Från början var idén att det skulle finnas ett objekt på gården som både föräldrar, elever, lärare och besökare kunde interagera med då de väntade. Och då eleverna uttryckte en stark dragning till vatten i workshopserien utforskade vi möjligheten till någon slags vattenlek. Denna skulle också fungera som hem till de stora karpfiskar som tidigare bodde i en damm på denna gård men som omplacerades under byggarbetet.

Scott designade en damm som också skulle fungera som entré till gården genom att placera den som en avskiljare från atriumgången. Dammen delas i två delar av en s-formad öppning som leder in på gården och skiljer de två delarna av dammen åt. Intentionen var att fiskarna skulle placeras i den ena delen och att den andra skulle utformas som en interaktiv del.

80. Denna gård har utformats med ett enkelt geometriskt formspråk som utgår från arkitekturen och de nya objektens formspel med inspiration från elevernas fotografier.

Bild 78. Elevteckning av fiskdammen.

Bild 79. Datorvisualisering av éntregården.

81. *Bild 80-81. Illustration av vattenlek.*

Den aktiva gården

Den aktiva gården är som namnet antyder en plats för aktivitet och rörelse. Denna gård domineras av två objekt som vi gett namnen himlastigen och sagofloden.

Himlastigen

Iden om himlastigen grundades i elevernas tankar och önskan om att fly till en värld i fantasin. De uttryckte ett behov av att komma undan⁸³. från skolan, lärarna och även de andra eleverna, även om bara i fantasin. Detta tog även uttryck i elevernas foton och anteckningsböcker. Ett flertal elevfotografier förmedlade en rörelse genom mönster och djup som suger blicken in i bilden. Detta formspråk tog vi fasta på i designen av den aktiva gården och resultatet blev ett linjärt gångstråk som korsar gården. En blå 'himlastig' som leder fram till husväggen och fortsätter rakt upp mot molnen. Om man följer den blå stigen fram till väggen finns där ett meddelande skrivet på väggen och det lyder: 'Himlen kallar!' ('The sky is calling!').

Fotografi borttaget pga copyright

'...when I am really peaceful I am in my imagination.....'

Fotografi borttaget pga copyright

84.

Fotografi borttaget pga copyright

85.

Fotografi borttaget pga copyright

86.

'I love the fast running feel to it because of the lines'

Fotografi borttaget pga copyright

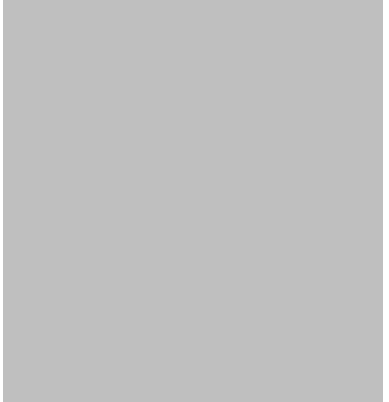
82. Datorvisualisering av himlastigen.

83-86. Elevfoton och elevcitat.

87. Fotografi borttaget pga copyright

88. Fotografi borttaget pga copyright

89. Fotografi borttaget pga copyright

87-89. Elevfoto och elevteckningar
med citat

Sagofloden

Elevernas önskan att få lämna ett spår av sig själva då de lämnar skolan i kombination med deras önskan om vatten på gårdarna resulterade i sagofloden ('the story river'). Sagofloden korsar gården i nordost-sydvästlig riktning med inloppet i norr och utloppet i söder. Sagofloden är fylld av färgade små skärvor av glas eller keramik. Varje elev får rista in ett ord på varsin skärva och dessa läggs i sagofloden där de omarrangeras oavbrutet av vattenflödet till en konstant förnyad berättelse. Detta blir till ett minne av eleverna och de ord som ristats av tidigare årskullar blandas med nykomlingars. Från början innehöll gestaltningen sittplatser med ett regntak vid utloppet men på skolans begäran uteslöts regntaket då skolan var rädd att det skulle utesluta fler än det inkluderade och att det skulle bli orsak till rivalitet. Jag drog gångvägarna så att de skulle korsas i en rät vinkel och på så vis att himlastigen träffade väggen på en plats där det på insidan av huset finns en trappuppgång. På grund av detta täcktes inte väggen av några fönster och skulle kunna målas. Buskage runt sittplatserna inkorporerades för att skapa en mer ombonad karaktär.

Fotografi borttaget pga copyright

90. Sagofloden är fylld av glasskärvor med inskription av ord.

Fotografi borttaget pga copyright

91. Datorvisualisering av sagofloden.

I speak the language of.....

Detta förslag består av textrader skrivna i knappt synlig storlek högst upp på väggen på den aktiva gården. Texten är skriven i en färg som förändras med väderleken. När solen lyser lyder texten: *'I speak the language of happiness to the sun'* och när det är mörkt på kvällen: *'I speak the language of glamour to the moon'*. Tanken med detta är att det skall vara en detalj som man inte upptäcker direkt, en hemlighet som kan spridas ryktesvägen, ett överraskande element.

Fotografi borttaget pga copyright

92. Elevfoto

Fotografi borttaget pga copyright

93. Vid vackert väder lyder texten *'I speak the language of happiness to the sun'*.

Fotografi borttaget pga copyright

94. Då det regnar ändras texten till *'I speak the language of praise to the rain'*.

'I like it when you see words in different places'

Fotografi borttaget pga copyright

95. Elevfoto

Den naturliga gården

Den naturliga gården är en respons på elevernas önskan om en grön, naturlig miljö, uttryckt i varje workshop och övning genom fotografier, teckningar och ord. Det viktigaste karaktärgivande elementet på gården är det gamla mullbärsträdet som bevarats under byggprocessen. Detta är en plats för reflektion och eftertanke, en plats dit eleverna kan gå för att dra sig undan från vardagen och fly in i sin fantasi. Denna gård domineras av ett objekt som vi kallat disken men inkluderar även stebänken, bambufontänen och den fjärilsattraherande rabatten.

Disken

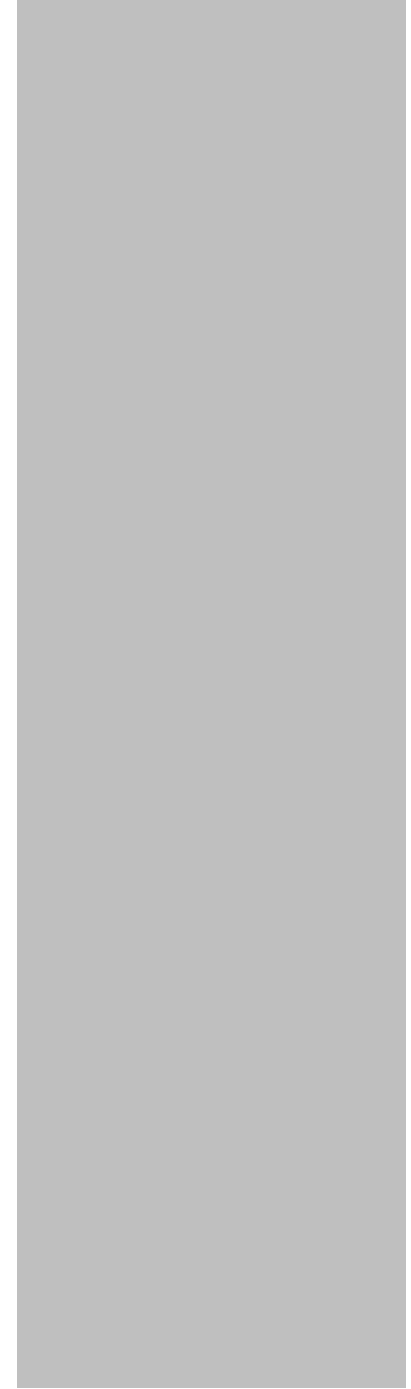
För att skapa en avskild plats för verklighetsflykt samt för att få in uthållighetsperspektivet skulle en disk skäras ut i gräsmattan och vippas över en mittaxel så att en nedsänkning skapades och en upphöjning. (Se illustration nedan) Baksidan av cirkeln skulle fungera som rumsavgränsning och nedsänkningen skulle vara vänd från gångvägen för att skapa en plats med en känsla av avskildhet där det skulle finnas möjlighet att sitta. En stödstruktur av plexiglas skulle hålla samman disken på baksidan, vilket skulle möjliggöra experiment i biologin för eleverna och exponera jordmassan för till exempel rotväxt och vattengenomströmning.

Fotografi borttaget pga copyright

96. Datorvisualisering av den naturliga gården.

Fotografi borttaget pga copyright 97.

98.

99.

100.

97-100. Elevfotografier

101. **Fotografi borttaget pga copyright**

Stenbänken

För att förstärka den naturliga karaktär som mullbärsträdet bidrar med till skolgården och samtidigt bidra med sittplatser har en stenbänk placerats under mullbärsträdet. Bänken består av ett stort stenblock utskuret ur ett enda stort stenblock. Detta placeras på två stenblock varav den norra delen vävs in i ett parti med stenblock längs den östra väggen. Detta parti med stenblock bildar ena ändan av bambufontänens damm.

102.

Bambufontänen

Ett antal elever refererade till ljudet av rinnande vatten, möjligheten att leka med vatten, och lusten att ha tillgång till vattenkällor med olika dynamik i olika källor. En av eleverna ritade en bild på en japansk bambufontän så detta tog vi fasta på och inkluderade en damm i det nordöstra hörnet av gården. Dammen ska även inkludera en vassbädd för rening av dagvatten vilken kan användas för observationer i skolundervisningen.

103.

Den fjärilsattraherande rabatten

Att observera och förstå hur naturliga element växer och samverkar med varandra och hur speciella relationer mellan växter och djur fungerar intresserar eleverna. De poängterade speciellt att de skulle vilja ha växter som 'fjärilar också tycker om' och därför föreslog vi också en rabatt med fjärilsattraherande växter i ett hörn.

101-103. Elevfotografi och teckningar

Fotografi borttaget pga copyright

104. Elevcitat

Den visuella gården

Den visuella gården är en respons på elevernas rastlöshet och det linjära formspråk de uttryckte i workshopserien. En avgörande faktor var också att gården inte kommer att användas av eleverna utan främst kommer att utgöra en rastplats för lärare och en vy från klassrumsfönstren.

Den första idén var att anlägga ett antal linjer i markläggning som skulle innehålla LED-ljus i olika färger. Dessa skulle variera i olika tidsintervaller. Tanken var att gården skulle vara i konstant förändring under dagen. Under sommarhalvåret skulle parasoller i olika färger lysa upp gården.

Fotografi borttaget pga copyright

105. Färgade parasoller pryder gården soliga dagar

106-110. LED-linjerna ändrar färg i intervaller

Fotografi borttaget pga
copyright

106.

107.

108.

109.

110.

DEL 3 - Reflektion

Reflektion

En designprocess är en komplex organism med många olika aktörer och delar. Den är ett fenomen som svårligen låter sig beskrivas och att behandla designprocessens alla delar och aspekter i ett examensarbete är orealistiskt. Många tankar har väckts hos mig under examensarbetets gång och i denna reflektion tänker jag lyfta fram de som jag funnit mest intressanta.

Om att samarbeta med en konstnär

En grundläggande likhet som jag har funnit i definitionen av konstnärens och landskapsarkitektens yrken. På konstfacks hemsida kan man läsa att konstfack sedan det startades 1844 har betonat inriktningen mot nytta och skönhet i samhällets tjänst. En liknande mening finns i beskrivningen av landskapsarkitektutbildningen på SLU. Där står skrivet att landskapsarkitektens arbetsuppgifter bland annat består av 'att tillgodose människors behov av en vacker och funktionell miljö'. Jag tycker att det är en intressant utgångspunkt, detta faktum att både konstnärens och landskapsarkitektens yrkeskår arbetar mot ett gemensamt mål. Frågorna som uppstår är då vilka våra olika kompetenser är, vad vi kan tillföra varandra och hur ett samarbete mellan våra professioner kan fungera?

För att försöka tydliggöra våra olika kompetenser har jag funderat över konstnärens roll i samhället och min egen som landskapsarkitekt. På internet har jag funnit texter där konstnärer diskuterar hur de ser på sin roll som konstnär. Olika konstnärer söker olika vägar och har olika frågeställningar. Mikael Richter, konstnär och ordförande i konstnärernas riksförbund i Stockholm, beskriver sin roll som konstnär i följande text:

'Själv vill jag i min roll som konstnär överraska, kommentera, förtydliga och synliggöra samhället'.

Kamilla Rydahl (2003), konstnär och ansvarig för ett debattforum kallat 'Bryt Tystnaden' skriver följande i sin text 'När konsten möter

verkligheten’:

’konstnärens uppgift skulle kunna beskrivas som att visualisera idéer (tankar och känslor) så att andra kan ta del av dem’.

Ingemar Fridell (1993) är pianist och verksam inom klassisk musikutbildning. Han uttrycker följande i sin text ’Vårt behov av konst’:

’Vid sidan av språket och det matematiska systemet har de olika konstformerna gjort det möjligt för människan att ge fysiskt uttryck åt sina inre tankar och känslor’.

Just detta har jag tagit fasta på, att en aspekt av denna konstnärens roll skulle kunna vara att förmedla och visualisera tankar och känslor så att andra kan ta del av dem. Det var nämligen just detta som slog mig under samarbetet med Scott. Han förmedlade elevernas tankar och känslor på ett sätt så att jag, bland andra, kunde ta del av dem. Att få en insikt i brukarens tankar och önskemål känns ovärderligt för mig som landskapsarkitekt. Jag skapar miljöer för andra människor och en förståelse och insikt i deras tankegångar kan ge ett djup och en mening åt gestaltningen och processen. Det kan ge en förståelse för vad som är brukarens tankar om vad som är en god plats och det kan även förmedla idéer, uttryck och form.

Jag funderade över om det var unikt eller om det alltid är lika givande att samarbeta med konstnärer. Jag funderade över om det finns andra konstnärer med specialinriktningar som kan vara intressanta för mig som landskapsarkitekt. Jag har funnit konstnärer med mycket olika inriktning och arbetssätt. Vid sidan av Scott, som aktivt vill forma relationer mellan människor och deras omgivning finns det fler konstnärer som arbetar med platser och människor. Det kan till exempel handla om relationen mellan kropp och rum som är ett centralt tema i konstnären Maria Hurtigs arbete. Det kan handla om tiden, rummet, minnet och platsen som en förlängning av kroppen som i konstnären Bo Samuelssons arbete. Konstnären Thomas Liljenberg arbetar med vad som utgör det offentliga rummet och hur gränsen går till det privata rummet. Allt detta låter för mig som frågor som är fundamentala för landskapsarkitekten och det känns som att det finns debatter inom konstnärsvärlden som skulle kunna ge oss landskapsarkitekter mycket om vi hade ett öppet sinne och om det fanns en kommunikation mellan våra yrkeskårer.

Men jag är inte säker på att all konst är intressant för mig som landskapsarkitekt att arbeta med. Olika sammanhang kräver olika slags

egenskaper hos konstnären liksom hos landskapsarkitekten. Det skulle vara intressant att utföra en studie i hur konstnärer med olika inriktningar på olika sätt kan bidra till landskapsarkitektens designprocess och hur dessa designprocesser skulle kunna utformas.

När jag såg Scott arbeta och gav respons på hans idéer kände jag att samarbetet faktiskt även definierade min egen kompetens. Det fick mig att fundera över min roll som landskapsarkitekt och se mina egna styrkor. Kunskapen i att förstå och analysera rumsliga sammanhang. Att kunna se skolgårdarna som en helhet integrerade med skolbyggnaderna och stadsstrukturen som omger skolan och att väga samman många faktorer till helheter. Jag insåg att jag hade en insikt i hur tänkta ytor, höjder och proportioner upplevs i verkligheten och en förmåga att kunna förmedla detta. Samarbetet fick mig också att känna mina svagheter. Som landskapsarkitekt har man naturligtvis själv varit tonåring en gång men det betyder inte att man har en kunskap om ungdomarnas behov. Ungdomarnas behov är dessutom beroende av tid och plats. Jag har personligen ingen erfarenhet av att vara en ung muslimsk tjej från Bangladesh som går i skolan i centrala London år 2003.

Att samarbeta med Scott fick mig att inse att konstnärer kan bidra med så mycket mer än bara objekt som placeras i landskapet. Jag har fått en djupare förståelse för vad det kan innebära att vara konstnär och att en konstnär kan fungera som en budbärare och tolk. Det har också fått mig att inse hur mycket jag skulle kunna få ut av att samarbeta med konstnärer i framtiden. Jag tycker att samarbetet var väldigt givande men i retrospekt finns det delar som vi hade kunnat göra annorlunda och som kanske hade haft en gynnsam effekt på samarbetet. Jag tror att det sätt på vilket man angriper ett samarbete är väldigt viktigt.

Jag fann att det inte var helt okomplicerat att samarbeta med en konstnär. När jag satt och funderade kring detta fann jag en text skriven av Arijana Kajfes, som är konstnär med inriktning på ljus och perception. Hon svarade i en intervju på frågan om konstnärens plats i tvärvetenskapliga projekt att *'villkoret för att det skall fungera är att alla som deltar i samarbetet skall kunna gå in i en slags osäkerhet med sin egen roll. Att man på något sätt raserar sina givna förutsättningar och bygger upp nya, att man vågar släppa taget om sin traditionella yrkesidentitet. I det läget tror jag att det kan hända intressanta saker och då har inte konstnären en mindre värdefull plats.'* Jag upplevde något

liknande i projektet The Mulberry School. Jag kände en osäkerhet inför min egen roll och konstnärens roll i projektet. Vi blev inte på det klara med våra roller innan en designkoordinator, i slutfasen på projektet, involverades av byggföretaget. Designkoordinatören tog kommandot och klargjorde våra roller för oss. Hon slog fast att Scott var representant för skolan, alltså brukaren, och hans uppgift var att förmedla elevernas och skolans önskemål samt att komma med förslag och idéer till utformning och objekt. Jag själv och arkitekten, klargjorde designkoordinatören, var ansvariga för designarbetet. Denna rolluppdelning var långt ifrån självklar under processen.

Jag tror att det är viktigt att de olika aktörernas roller definieras och synliggörs i ett projektarbete. Om rollerna är tydliga kan man släppa taget om sin egen roll, bryta ned förutfattade meningar om de andra aktörernas roll och öppna ögonen för varandras kompetens. Den egna inriktningen och förhållningssättet till yrket, då det inom både landskapsarkitekturen och konsten finns så många inriktningar, blir sen avgörande för resultatet av samarbetet.

Det skulle vara intressant att försöka finna ett sätt att tydliggöra sin egen roll och kompetens och även att tydliggöra de man skall samarbeta med. En procedur i början av ett projekt där de inblandade presenteras kortfattat kanske. Med en inblick i och kunskap om varandras arbetsfält tror jag att samarbetsprocessen skulle kunna effektiviseras och att man skulle kunna få fokus på rätt ställen. Det gäller att se varje människa i samarbetet som någon att lära av och att vara nyfiken på andras arbete. Alla i samarbetet måste få arbeta utifrån sitt unika sätt och bidra med sin unika kunskap. Ibland kände jag att Scott och jag hamnade i prestigefyllda diskussioner där någon av oss kände sig missförstådd. I dessa situationer tror jag att det är viktigt att omformulera sitt språk. Jag kan tänka mig att det lätt uppstår konflikter i samarbeten då landskapsarkitekten ser sig själv som konstnär. Då kan konstnären kanske uppfattas som ett hot av landskapsarkitekten och konstnären kan även uppfattas som orealistisk. Det är då våra olika kompetenser måste lyftas fram och rollerna definieras.

Funderingen om landskapsarkitekten som konstnär ställde mig också inför hur jag såg på mitt eget uttryck. Det finns naturligtvis en konstnärlig del i landskapsarkitektens arbete men frågan är om det gör oss till konstnärer. När blir en produkt konst? Jag anser att det finns landskapsarkitekter som ligger nära konstnärskap. Men även om det

kan kännas som om man vandrar runt i ett konstverk när man strosar i Parc Citroen i Paris och parken är sprängfylld med dolda budskap och meningar vet jag inte om det betyder att parken är konst. Personligen tycker jag att all arkitektur är en slags konst. Det är ett uttryck för en viss tid och representerar en generation av människor. Det finns en debatt inom landskapsarkitekturen om plastens ande, genius loci och mening i landskapsarkitekturen. Mening, anser jag, är inte något som existerar utanför vår egen hjärna, det är vi som skapar mening av vår omgivning. Mening är något som vi applicerar på en plats genom våra samlade erfarenheter och tankar. Vi bygger platser och miljöer för människor. Dessa människor bygger sin bild av världen och sitt eget liv runt dessa platser. Vi skapar så att säga kulisserna till deras livsfilmer. Därför, anser jag, har vi ett ansvar att försöka förstå och sätta oss in i deras tankar och behov.

Jag ser inte mig själv som en konstnär. Jag skulle tycka att det vore intressant att arbeta med meningsskapande på olika sätt i mitt yrke som landskapsarkitekt, och yrket i sig är konstnärligt, men jag tror att konstnärerna har en annan kompetens, och framför allt tror jag att varje konstnär har en unik kompetens, som inte vi har, som vi skall respektera och kan dra nytta av.

Jag tycker att det var mycket givande att samarbeta med en konstnär och jag tycker att samarbetet gav projektet en extra dimension. Jag tror att Scotts inblandning fick alla inblandade i projektet att 'bry sig' lite mer. Att lägga ner lite mer engagemang och bli lite mer passionerade. Och detta, att inspirera och få människor att tänka utanför ramen är något väldigt viktigt, enligt min åsikt. Jag menar inte att jag inte själv var inspirerad innan Scott blev inblandad. Men hans närvaro fick mig att vidga mina vyer och se på saker och ting på ett nytt sätt, det gav mig nya infallsvinklar.

Jag skulle hemskt gärna fördjupa mig ytterligare i detta ämne och studera litteratur och göra intervjuer med landskapsarkitekter som samarbetat med konstnärer, konstnärer som samarbetat med landskapsarkitekter och landskapsarkitekter som är konstnärer. Jag har även under detta arbetes gång hört talas om en yrkesverksam landskapsarkitekt som tagit ställning och inte arbetar med konstnärer. Det skulle vara oerhört intressant att höra denna landskapsarkitekts erfarenheter och åsikter i frågan.

Om integrerade designprocesser

Min erfarenhet av att arbeta interdisciplinärt i detta projekt har varit otroligt positiv, men när jag ser tillbaka på designprocessen tycker jag också att samarbetet tidvis har varit krävande. Med min begränsade arbetslivserfarenhet vet jag inte om detta har varit en normal process, men det som jag fann mest frustrerande var bristen på stark projektledning.

Jag erfor en enorm brist på kommunikation mellan de inblandade parterna. Representanter från skolan, arkitekt, landskapsarkitekt, beställare, konstnär och konstnärsförmedlare möttes först vid det tillfälle då gestaltningen presenterades för skolan. Att konsulter involveras sent i processen är något som jag har erfarenhet av även från andra projekt, men om en konstnär skall delta i designprocessen tror jag att det är mycket viktigt att han/hon är delaktig från det första designmötet. Jag tror att det är mycket viktigt för resultatet att alla inblandade medverkar parallellt och får ett fortlöpande informationsflöde om vad som pågår. Jag är förvånad över denna bristande koordination och tror att det kan finnas mycket att vinna på att möten arrangeras i början på ett projekt där alla involverade introduceras till varandra och ett informellt informationsutbyte kan påbörjas.

I början av projektet var det även oklart vem som var designkoordinator och under mötet med skolan diskuterades detta och konstnärsförmedlaren tog på sig rollen. Även detta fann jag märkligt. Rollen som designkoordinator har jag blivit informerad under utbildningen kan innehas av landskapsarkitekten på grund av att vi sitter som spindeln i nätet och har inblick i många delar av designprocessen. Det kändes inte som någon självklarhet för mig att ta på mig rollen då jag arbetade som underleverantör till arkitekten och inte har någon erfarenhet av projektledning. Jag blev dessutom inblandad i designprocessen i ett sent skede och hade ingen som helst inblick i budgeten för projektet. Det blev även klart för mig senare att designkoordinatorer tillhör en egen yrkeskår som jag numera har djup respekt för.

Det var intressant att se den vändning som designkoordinatorn från byggföretaget orsakade när hon till sist dök upp med full inblick i deadlines och ekonomi. Det kändes som en stor tillgång när det plötsligt fanns en person som fick betalt för, och som medvetet bar ansvaret för projektledningen. I andra projekt känns detta ofta inte nödvändigt

men när det interdisciplinära arbetet inkluderar brukargruppen och en konstnär tror jag att det kan vara gynnsamt. Det var till stor hjälp eftersom konstnären anlätats av skolan för att forma skolgårdarna och gld anlätades av arkitekten för samma jobb. Detta ledde till att det ibland kändes som att jag och arkitekten stod på en sida i en debatt och att konstnären stod på en annan. Arkitekten och jag hade blivit instruerade att arbeta mot en extremt låg budget, eftersom det var en skolbyggnad. Konstnären lade fram ideer på bordet som skulle kosta mycket mer än vad budgeten tillät. Det var i detta möte det var svårt att komma överens ibland och det var tacksamt när designkoordinatören klargjorde rollerna. Jag tror att denna klarhet i rollerna är nödvändig för att samarbetet inte skall fastna i diskussioner. Det skall inte resultera i att en part får mindre att säga till om, rollfördelningen måste baseras på lika villkor. Det är ett slags maktspel där beställaren har sista ordet och det visade sig i detta projekt att det kan finnas mycket prestige inblandat i en designprocess.

Många röster hördes i denna designprocess och det fantastiska bidraget från Scott var att lyfta fram brukarens röst så att den hördes tydligt och kunde ställas mot uppdragsgivarens och arkitekternas. Jag tycker att det visar på att det finns ett stort värde i integrerade designprocesser. Samarbetet var krävande och tidvis frustrerande men samtidigt tror jag att det viktigaste är att ta fasta på vilken otrolig dynamik det blir när människor från olika branscher korsar sina vägar. Det ger ett stort kunskapsutbyte och i detta fall även en inspiration till alla inblandade parter. Alla bär med sig en uppsättning kunskaper i yrkeslivet och jag tror att det bästa sättet att utvecklas snabbt är att ta del av andras erfarenheter. På detta sätt sprids informationen till samhällets nytta.

När det handlar om att skapa platser för ungdomar tror jag också att det finns ett speciellt värde i att inkludera dem i designprocessen. Detta skriver jag mer om i nästa kapitel.

Om att skapa miljöer för ungdomar

Människans relation till omgivningen är, enligt mig, en av de viktigaste faktorer som landskapsarkitekten skall ta hänsyn till i sitt arbete. En gestaltungsprocess leder i slutändan fram till konstruktionen av en plats där människor kommer att vistas och landskapsarkitekten har ett ansvar för hur platsen kommer att upplevas och hur den kommer att påverka

dessas människor.

Skolgårdar är miljöer för unga människor som befinner sig i en viktig utvecklingsfas och de litteraturstudier som jag genomfört inom ramen för detta examensarbete visar att de fysiska miljöer som omger ungdomarna har betydelse för deras utvecklingsarbete. Då jag ställdes inför uppgiften att gestalta en skolmiljö för ungdomar började många tankar röra sig i mitt huvud. Jag funderade över hur jag kunde angripa uppgiften och började med att göra en platsanalys. Jag fortsatte med att studera referensobjekt och inspirationsbilder men någonstans på vägen kände jag att en viktig del saknades, nämligen ungdomarnas egna tankar om vad som är en bra skolgård. Denna faktor, som inom landskapsarkitekturen kallas för brukarperspektivet.

Jag utarbetade det första förslaget utifrån platsens förutsättningar och min egen och firmans idé om vad som är en god plats. Målet var att skapa en öppen, välordnad, funktionell, estetiskt tilltalande plats inom en begränsad budget. Jag funderade mest på vad jag själv och min chef tyckte om och inte specifikt över vad eleverna skulle vilja se på platsen. På firman hade vi som mål att utarbeta en stil som vi gillade själva, en identitet för att bli igenkända.

Sedan dök Scott upp i designprocessen och han öppnade mina ögon för elevernas perception av platsen och deras fantastiska känsla för form och material. Jag insåg elevernas behov av platser med olika funktioner, vikten av att skapa valmöjlighet. Att det skall finnas platser som stämmer överens med olika humör, platser för vila, platser för övervakad lek och platser för hemlisar och avskildhet, öppna platser och slutna platser och även objekt som man kan interagera med och påverka. Detta gav en helt annan utgångspunkt än i det första förslaget och resulterade i en helt annan gestaltning.

Följdfrågan blir ju då naturligtvis vilket som blev bättre, det första förslaget eller det andra. Men den frågan undviker poängen tycker jag. Det viktigaste momentet var att inkludera ungdomarna i designprocessen. Det var så att säga vägen som var mödan värd och resultatet är en biprodukt av processen, även om vikten av att förslagen realiseras, för elevernas del, inte skall underskattas. Att involvera ungdomarna i designprocessen tror jag kan verka till att öppna deras ögon för vilka valmöjligheter som finns

i livet och hjälpa dem att inse att man kan påverka sin omgivning. Jag tror också att det finns ett värde i att på detta sätt öka elevernas medvetenhet om omgivningen och väcka frågor om uthållighet och miljö. Det kan ge barn och ungdomar en chans att känna att de bidrar med något positivt till samhället och stärka deras självkänsla. Därför tycker jag att detta sätt att arbeta borde appliceras i varje projekt där miljön på en skola skall förändras om det finns ekonomiska och praktiska möjligheter.

Jag har också funderat på hur det faktum att en majoritet av eleverna på skolan tillhör en specifik etnisk minoritet har påverkat designprocessen och resultatet. Jag har kommit fram till att vi inte tog fasta på och utgick ifrån det faktum att eleverna tillhörde en viss kultur. Vi utgick ifrån de specifika individer som gick på skolan just vid den tidpunkt då designprocessen pågick. Vi utgick från tankar och ideer direkt från en grupp muslimska tonårstjejer i Östra London. Och deras egna tankar och bilder inspirerade Scott till en serie konstverk som inkorporerades i designen av skolgårdarna.

Eftersom resultatet från workshopserien levererade typiska faktorer som behov av frihet och behov av valmöjlighet så började jag fundera över om sättet workshopserien genomförts hade påverkat resultatet. Jag undrade om de faktorer som framkom var universella eller specifika för just denna grupp av människor. För att få svar på dessa frågor genomförde jag en litteraturstudie av vetenskapliga undersökningar som gjorts på ungdomars relation till omgivningen. Jag vet inte om jag blev förvånad eller om det bara bekräftade mina misstankar när det visade sig att ungdomar i Sverige har mycket liknande tankar och behov. Ett intressant faktum som framkom tydligt när jag ställde resultatet från workshopserien mot litteraturstudierna är att det inte verkar vara någon skillnad på hur unga kvinnor och unga män ser på sin omgivning. De fundamentala behoven är desamma.

Den litteratur jag studerat fastställde att omgivningen påverkar ungdomarnas utveckling under tonåren. Workshopserien och litteraturstudierna gav mig en djupare insikt i vad man skall tänka på då man gestaltar platser för tonåringar. Det är viktigt att komma ihåg vad som är centralt i livet då man är tonåring. Ett centralt tema är frigörelse från föräldrarna och frigörelse från föräldrarnas mönster i tillvaron. Ungdomarna prövar olika handlingsalternativ genom jargonger, skämt

och fysisk kontakt. Detta beteende kan för en utomstående verka barnsligt men är ett viktigt utvecklingsmoment och ett sätt att utforska tillvaron. Ungdomstiden är också en tid av begränsning när man rör sig bort från barndomens lekar men fortfarande inte har tillträde till vuxenlivets nöjen och tidsfördriv. Ungdomarnas beteenden kan vara ett svar på detta och ett försök att övervinna känslan att inget händer. Från detta kommer den viktigaste lärdomen jag har dragit när det gäller att gestalta miljöer för ungdomar. Det viktigaste är att bidra med valmöjlighet. Att eleverna skall kunna välja från ett flertal platser som svarar mot deras behov vid olika humör och att de skall kunna interagera med och påverka omgivningen.

En annan viktig faktor som framkom i workshopserien och som jag funderat över är ungdomarnas behov av frihet kontra skolans behov av att övervaka och kontrollera aktiviteter. Ungdomar tar inte omgivningen för given på samma sätt som vuxna gör. De överskrider ordningen och ger platser nya betydelser och nytt innehåll. Då ungdomar understimuleras tar de initiativ för att få något att hända och överskrider då ibland den ordning och de informella regler som råder på platsen. Då kan det hända att de råkar i konflikt med omgivningen. Ett resultat av detta är att ungdomarna söker platser där de får möjlighet att experimentera med sina liv. Platser utanför vuxen insyn och kontroll. Platser där händelserna inte är förutbestämda och där vad som helst kan ske. Eleverna hade ett favoritställe på the Mulberry School. Deras ögon lyste upp och deras tal blev livligare då de diskuterade en plats som låg utom uppsikt bakom byggarackerna. Där uttryckte de att det fanns utrymme att skratta, sjunga, vara uppkäftig och fräck, röka, prata i telefon, plocka upp sniglar och ha vattenkrig. En av elevernas kommentarer var *'vi gör andra saker när vi inte är under lärarnas uppsikt'*. I en skolmiljö skapar detta behov en konflikt. Ungdomarnas behov av frihet och avskildhet står emot skolans behov av disciplinering genom övervakning. Fler och fler CCTV kameror sätts upp i samhället på offentliga platser och även i skolmiljöer. Skolan har ett ansvar att övervaka vad som pågår på skolgården för att kunna förhindra vandalism och trakasserier och ungdomarna har ett behov av att vara utanför de vuxnas insyn för att lösa sina utvecklingsuppgifter. Jag mötte i projektet både ungdomarnas längtan efter platser där de inte var övervakade och personalens krav på att kunna övervaka skolgårdarna. Jag undrar om man inte ändå skulle ha arbetat mer med väggar och avskildhet. En fråga som jag brottades med var hur man skapar ställen

där eleverna känner avskildhet och lärarna känner tillförlit att inget händer. Uppenbarligen spenderar eleverna gärna tid bakom barackerna liksom jag spenderade tid bakom gymnastiksalen på högstadieskolan. Hur stor är risken om man skapar avskildhet att våld, trakasserier och vandalism uppstår? Innebär det att man bygger in förutsättningar för en ökad segregation bland eleverna och att skolgården blir en plats där de grupper med mest 'makt', ofta de äldsta, tar kommandot över de bästa platserna? Är denna generationsändring, att få ta över 'den bästa platsen' vid generationsskiftet något positivt eller är oron och känslan att inte få använda dessa platser i tidigare årskurser något mycket negativt? Är detta processer som man som planerare måste ta hänsyn till eller är det helt enkelt så att det eleverna måste gå igenom är en inkorporering i befintliga samhällsmönster och vad man än placerar på skolgården och hur man än gestaltar den är det viktigaste för ungdomarna att skapa sina egna platser? Att göra revolt mot det ordnade för att sedan kunna infoga sig i förutbestämda mönster. Jag har inget definitivt svar på dessa frågor. För att försöka besvara dem skulle jag behöva intervjua lärare och andra ansvarspersoner på olika skolor och även genomföra mer djupgående diskussioner med elever. Det är kanske en debatt som borde föras inom skolan. Kanske skulle lärarna släppa lite på kontrollen och tillåta mer frihet under ansvar och hantera konsekvenserna. Fast det kanske inte går i dagens samhälle.

En annan intressant faktor som jag läste mycket om i litteraturstudierna och också mötte i workshopserien handlar om territorialitet eller privatisering av platser. Det är ett otroligt intressant ämne för en landskapsarkitekt. Hur människor tar olika platser i besittning och hur olika användargrupper påverkas av detta. Det handlar om att se platsen som en scen och hur aktörerna/brukarna definierar rummet genom sina handlingar. (Lieberg Mats, 1993) Ett exempel på detta på The Mulberry School var en debatt som vi hade angående regnskydd. Vi tyckte att det skulle vara trevligt för eleverna att kunna vistas utomhus även när det regnar så vi introducerade två regnskydd på den aktiva gården. Skolan kommenterade på detta och trodde att en grupp skulle ta den i besittning och att den på det viset skulle exkludera fler än den skulle inkludera. Denna sorts privatisering av platser är något som Lieberg också tar upp i sina texter. (Lieberg Mats, 1993) Territorialitet är ett vanligt fenomen i skolvärlden och de flesta känner väl till leken herre på täppan. Att fundera på hur utformningen av gården påverkar rörelsemönster och

grupperingar tror jag är mycket viktigt då man gestaltar en skolgård både för att främja gemenskap och för att undvika mobbing. Rent konkret hur detta skall gå till varierar ju från projekt till projekt men det viktigaste tror jag är att ha detta i åtanke och försöka skapa miljöer som inkluderar och inte exkluderar.

Jag har funderat på hur workshopserien gick till och vad vi fick ut av den. En faktor som jag som gestaltare av utemiljöer saknade var hur eleverna ser på platsens relation till omgivningen. Det skulle vara intressant att be eleverna rita kartor av området runt skolgården och över skolan och märka ut hur de rör sig, var de brukar vara på rasterna och värdeladdade platser som till exempel gömställen. Då skulle man få reda på vad de värderar i sin närmiljö och vad de tänker om den. Både positiva och negativa aspekter. Förhoppningsvis skulle man få ut en värdeladdad karta som man kunde basera sina olika rumsbildningar på.

Att skapa miljöer för ungdomar är en rolig utmaning. Att få ta del av denna designprocess har varit otroligt givande för mig och att få tillfälle att reflektera över processen har varit exceptionellt givande. Det har både gett mig en djupare förståelse för många delar av denna designprocess men det har även fått mig att ifrågasätta den. Detta utvecklar jag vidare i nästa text.

Kritik / Ifrågasättande av designen

En intressant fråga som uppstått i efterhand är om workshopserien gav en sann bild av hur eleverna relaterar till sin omgivning eller om den bilden är styrd av hur uppgiften formulerats. Fotografiövningen till exempel var mycket styrd i uppgiften med specifika krav på vad som skulle ingå och poesiövningen var också mycket styrd. Jag undrar om det kan vara så att hela denna process bara var ett uttryck för de vuxnas tankar och önsknings. Ibland kändes det som att Scott lade ord i elevernas mun och fick dem att framstå som medvetna fast de bara härmade vad han hade gjort. Hur kan man destillera ut elevernas tankar ur en sådan styrd process? Det mest intressanta skulle vara att veta hur eleverna tänker utan att lägga ord i munnen på dem, men frågan är om det är möjligt. Jag har inget svar men jag kommer att ta varje tillfälle som bjuds att samarbeta med så många yrkeskategorier som möjligt i framtiden för försöka bredda min egen kompetens.

Jag tror att det är viktigt att gå tillbaka till det faktum att processen är det viktigaste och inte resultatet. Landskapsarkitekturen på skolgården skall naturligtvis vara en estetiskt tilltalande och funktionell produkt men mötet mellan eleverna, konstnären och landskapsarkitekten är mycket viktigast. I detta möte finner man svaret på frågan om vi uttryckt elevernas tankar och önskningar eller våra egna. Jag skulle vilja svara båda. Vi har utgått ifrån elevernas ideer och önskningar och med inspiration av dessa utformat en design. En gestaltning blir väl egentligen för det mesta till slut ett uttryck för arkitekten och det ingår även i dennes yrkesroll att inkorporera sina egna estetiska och etiska ställningstaganden i formgivningen av platser. Men i detta fall var mina och Scotts ideer och tankar starkt färgade av de personer som använder platsen dagligen och därigenom indirekt deras uttryck.

På frågan om designen blev bättre genom detta samarbete skulle jag vilja svara att den kunde ha blivit det. Med en bättre organisation och projektledning hade det kunnat bli riktigt bra. Till min stora besvikelse föll en stor del av framgången på grund av indragningar i landskapsbudgeten på slutet på grund av att skolbyggnaden var dyrare än det var tänkt. Så rent utseendemässigt är jag missnöjd med resultatet. Men med blicken mot framtida projekt och som en erfarenhet för mig själv och för eleverna på skolan så är jag väldigt nöjd.

Naturligtvis är jag orolig för hur eleverna känner över kvaliteten på det som till slut byggdes. För att verkligen lyckas stärka deras känsla att kunna påverka sin omgivning är ju resultatet mycket viktigt. De flesta delar som ingick i designen byggdes till slut, men till en helt annan specifikation än den tänkta. Det finns ingen möjlighet för mig nu, men det skulle vara intressant att återvända till skolan och fråga eleverna hur de känner för processen och resultatet.

En annan fråga som uppkom vid reflektion över projektet är om vi har tillgodosett elevernas behov i gestaltningen. Jag vet inte riktigt vad jag skall svara på den frågan. I workshopserien framkom en hel del av ungdomarnas behov och dessa utgjorde grunden för skolgårdarnas design. Om vi hade lyckats genomföra det koncept vi utvecklade med två lugna, vilsamma gårdar och två aktiva gårdar med en rad olika objekt som eleverna kunde relatera till och påverka så tror jag att det hade varit väldigt lyckat. På grund av ekonomin kunde inte alla delar utföras till

den standard som skulle ha önskats och därmed sänktes kvaliteten på resultatet.

En annan fråga är om det egentligen har någon betydelse för elevernas personliga utveckling hur skolgården är utformad och i sådana fall på vilket vis. Räcker det kanske att gestalta gårdarna med omsorg till detaljer och ha en utförlig skötselplan så att eleverna känner att det är någon som bryr sig om deras utemiljö. Kanske det bästa skulle vara att upprätta skötselplaner där eleverna får ta ansvar för sin närmiljö, bygga skolorna med ekologiska förtecken och låta lärarna i samarbete med eleverna ta hand om skötsel av dagvattenhantering, träd och planteringar, kompost och utemöbler. Kanske en gång om året ta en dag då förstaklassarna får fundera över vad de vill ha på sin skolgård och låta elever ur alla årskurser bygga eller anlägga tillsammans för att skapa en gemensam tillhörighetskänsla. Att låta eleverna tillverka förgängliga konstverk på bildlektionerna som kan placeras som installationer på skolgårdarna. Allt detta för att eleverna skall få en känsla av att de kan påverka sin omgivning och motverka frågor som 'Varför läser jag matematik?', 'Varför läser jag biologi?', 'Är det någon mening att läsa om uthållighet, jag kan ändå inte påverka de stora skeendena, jag kan ju inte ens påverka min egen situation!'. Och då lämnar de även ett uttryck efter sig, en önskan som uttrycktes av eleverna på the Mulberry School, ett litet monument över dem själva.

Min examinator frågade mig vid presentationen av examensarbetet vad han skulle tänka på när han gestaltar skolgårdar. Jag tror att det viktigaste som jag har lärt mig av projektet är att alltid försöka skapa miljöer för människor med människan som utgångspunkt. För finns det någon mer förträfflig utgångspunkt att få. Jag tror inte det. Jag tycker att vid varje givet tillfälle skall man söka kontakt med brukarna av platsen man gestaltar, även då det inte handlar om skolgårdar. Det viktiga är att lyssna på brukaren, att dra inspiration från dem och att inspirera och engagera dem. Och sedan, att ta erfarenheten från detta möte och väva in det i gestaltningen av platsen. Det är mitt råd.

DEL 4 - Appendix

Appendix

I detta kapitel presenteras en sammanfattning av de litteratur studier som jag har gjort på forskning rörande ungdomars relation till omgivningen. Målet med denna teoridel är inte att försöka ge en heltäckande bild av kunskapsområdet, utan snarare att lyfta fram de delar som är relevanta för examensarbetet.

Ungdomsforskning

Ungdomsforskning är ett relativt sentida fenomen som påbörjades under början av 1900-talet. De psykologiska institutionerna studerade då uppfostran och utförde vetenskapliga studier på ungdomens psykologiska utveckling och problematik. Under denna period koncentrerades forskningen på borgarklassens ungdom och ungdomsperioden ansågs vara en period då svårigheter och konflikter var något oundvikligt och naturligt.

Under mellankrigstiden kom ungdomsforskningen att koncentreras på arbetarklassens ungdomar i städerna. Faktorer som ungdomsgång och gängbildning kopplades samman med dessa grupper och hamnade i fokus. I Chicago, USA startade en kartläggning av ungdomsgång och ungdomsgrupper på 1910-talet. Denna forskning fick beteckningen 'Chicagokolan' och resulterade i klassiska böcker som 'The Gang' av Frederic Thrasher från 1927 och William Foote Whytes 'Street Corner Society'.

Lieberg (1995) beskriver hur staden under denna tidsperiod ansågs vara destruktiv för ungdomarna. Forskningen fokuserade på hur man skulle kunna kontrollera och aktivera de ungdomar som höll till på gatan och samhället arbetade för att få bort de unga från gatan och in i organiserade aktiviteter. Detta kategoriska sätt att se på ungdomar höll i sig fram till sextio- och sjuttioalet då forskningen började övergå till att studera den 'normala' ungdomen. Forskningen utvecklades bland annat till att behandla hur ungdomar relaterar till och påverkas i sin personliga utveckling av den fysiska omgivningen.

Individualisering och modernisering

Lieberg (1995) beskriver i texten 'Public space, lifestyles and collective identity' en faktor som belyser ungdomarnas situation i dagens samhälle. I denna text beskrivs globaliseringen som en del av det postmoderna samhället. Begreppet globalisering innebär att det lokala samhället och lokala relationer förlorar betydelse liksom sociala klasser. Alla är invånare i 'det globala samhället' och exponerade för den världsomspännande kommunikations-teknologin.

Denna globalisering innebär också en individualisering. Socio-kulturella normer och värdesystem som har definierat människors liv bryts upp. En ny modernitet, där människor friställs från sin familj, klass och regionala band byggs upp. Detta medför en stor variation och differentiering i levnadssätt och levnadsmönster som betyder att ungdomarna i det moderna samhället ställs inför ett val mellan olika livsstilar.

Konceptet livsstil framhåller individens strävan efter mening, personlig utveckling och kulturellt uttryck. En livsstil kan sägas svara på frågor som hur individer skapar förenlighet i sitt dagliga liv mellan olika arenor som till exempel skola, familj och fritid. Genom media förmedlas olika sorters musik, klädstil och åsikter. För att ungdomarna skall kunna välja i detta enorma utbud använder de omgivningen som bollplank. Intryck prövas, ifrågasätts och anammas eller förkastas och olika uttrycksformer och stilar utprövas.

Ungdomens uppgift

Ungdomens uppgift är enligt Lieberg (1993) att kvalificera sig för vuxenlivet och utvecklas till handlingsförmögna individer som passar in i samhällsstrukturen i det moderna samhället. Genom att gå igenom diverse utvecklingsuppgifter som inte finns klart definierade skall ungdomarna utvecklas till att klara av de krav och förväntningar som det avancerade samhället ställer. Detta utvecklingsarbete innebär en strävan efter själv-ständighet, oberoende samt ett behov av att utveckla egna livsstilar och uttrycksformer. Det handlar om att utveckla en förmåga att kontrollera och forma sin tillvaro och sin person och att själv skapa mening och sammanhang i livet.

Mina studier har visat att ungdomarna under denna period har vissa universella behov som är nödvändiga för att lösa dessa utvecklingsuppgifter.

Behovet av frihet

Enligt Lieberg (1993) har ungdomar, till följd av deras strävan efter självständighet, ett behov av frihet. De söker platser där de kan få råda över sig själva. På dessa platser ska det inte förekomma någon insyn och kontroll från vuxna i de handlingar och handlingsmönster som utspelas. Där skall finnas möjlighet till experimenterande och utprovande av aktiviteter och händelser som inte är förhandsvisade och förhandstolkade. Det behöver inte förekomma något mål och syfte med de handlingsmönster som utspelas och karaktäristiskt för dessa platser är något som Lieberg (1993) kallar för en 'doing-nothing' kultur. I denna kultur är prat, upptåg och kamratskapviktiga ingredienser, men den består till stor del av att inte göra någonting alls i en miljö där det finns förutsättningar för att något oförutsett skall inträffa. Lieberg (1993) kallar denna typ av platser för frizoner. En frizon är ett tillfälligt rum i miljön som står utanför vuxenvärldens insyn och kontroll. Motsatsen till frizon är enligt Lieberg förbudzon, i vilken kriminella handlingar utförs och mellan dessa ligger normzonendar de vuxnas spelregler dominerar platsen.

Det går, enligt Lieberg, inte att planera frizoner för ungdomar. Det viktiga är att utveckla ett förhållningssätt som innebär att sätta sig in i ungdomarnas vardagsliv och skapa en förståelse för att olika intressen skall kunna utvecklas från egna förutsättningar.

Behovet av kontroll

Lieberg (1993) beskriver hur ungdomar i sin strävan efter att kontrollera och forma sin tillvaro och sin person har ett starkt behov av att kontrollera den fysiska omgivningen. Detta behov leder till upprättandet av territorier och genom detta reducerar de platsernas mångfald och strukturerar dem för att den skall bli lättare att förstå och mindre främmande för dem själva. Territorialisering handlar om att kontrollera ett område. Genom att erövra och visa att de behärskar en bestämd plats ger sig ungdomarna till känna.

Territorier har en intressant dynamik. De kan hotas, utsättas för intrång och försvaras på olika sätt. Inkräktare kan utestängas och isoleras genom en slags social barrikadering. Då ungdomar upprättar ett territorium hamnar de lätt i konflikt med andra grupper och då uppstår territoriella konflikter. Dessa kan utspelas med både andra ungdomsgrupper och vuxna i omgivningen. Travlou (2003) beskriver hur olika grupper även använder vissa platser för att medvetet spela ut

identitetsklascher mellan dem själva och andra. Detta kan ha till följd att rörelsemönstren på platsen förändras.

Behovet av valmöjlighet och påverkan

Ungdomar har i sitt utvecklingsarbete behov av platser med olika emotionell karaktär. Ungdomar söker sig enligt Lieberg (1992) bort från 'färdiga', funktionellt endimensionella rum som är avsedda för en viss typ av aktivitet. Alternativt så omdefinierar de rummen och laddar dem med egna symboler och betydelser och använder dem på sitt eget sätt. På en skolgård kan ungdomarna inte påverka och förändra utan att bryta den ordning och de informella regler som gäller på platsen. Då bryter de reglerna. Ungdomar ser inte på sin miljö som vuxna gör och tar den för given, enligt Lieberg (1993). De överskrider ordningen och ger platsen nya betydelser och nytt innehåll. En yta kan bli till en scen för uppträdanden. En papperskorg kan bli till föremål för en tävling. Vem kan pricka? Ett staket kan bli till en tävling. Vem kan kättra snabbast? Dessa aktiviteter kan sedan bli föremål för samtal i flera dagar. Det kan även innebära att sakers hållbarhet och sammansättning testas och att saker som är avsedda att stå på en plats flyttas runt och används för andra ändamål än det de är tänkta för. Detta kan drabba till exempel bänkar, blomsterlådor och papperskorgar. Dessa handlingar sker i vad Lieberg (1995) kallar ett kreativt symboliskt arbete där ungdomar framställer sig själva genom att värdeladda miljön runt omkring dem.

Ungdomarna efterfrågade i studierna framförallt två olika sorters platser. Dessa var lugna, avskilda platser där de kunde dra sig undan och aktiva, livliga platser där de kunde se och synas.

Lieberg (1993) tar upp Goffman, som har byggt upp en teatermetafor på stadsmiljön. Han hävdar att individer i stadsmiljö kan ses som aktörer på en scen. Detta är en modell som är användbar som en ren beskrivning och inte som en förklaring till människors beteenden på offentliga platser. Samtidigt som människorna i stadsmiljön kommunicerar och interagerar med varandra iaktas de av andra i omgivningen precis som skådespelare på en scen. Scenen kan delas in i en avskild region som han kallar 'back-stage' och en exponerad region som han kallar 'on-stage'.

Behovet av att se och synas

För att utforska relationer till andra människor och till omgivningen söker sig ungdomarna till livliga och folktäta platser. Platser som Goffman

skulle kalla 'on-stage' platser. Platser som man går till för att se och synas. Platser där vad som helst kan hända och oprovocerade aktiviteter kan ta plats. Dessa typer av platser kallar Lieberg (1992) interaktionsplatser. På dessa platser kan ungdomarna uppsöka vuxenvärlden, utmana den och relatera till den. Interaktionsplatsernas uppgift för ungdomarna är att ge utrymme för kompetensutveckling, att ungdomarna lär sig något, för symboliskt arbete, att de skapar något, att de ger utrymme för möte med främlingar och överraskas och för galna upptåg, att agera.

'On-stage' vistas ungdomar för att visa upp sig och pröva olika beteenden och handlingar. Upptåg, att agera och protestera och att pröva och överskrida gränser är viktiga delar i ungdomarnas beteende. För detta behövs den publik som kan hittas på 'on-stage'-platser som kritiskt kan granska ungdomarnas beteende.

Behovet av avskildhet

För att utveckla och förstärka relationen inom en grupp eller till några få nära vänner söker sig ungdomarna till platser där de kan vara ostörda och för sig själva. Platser som Goffman skulle kalla 'back-stage' platser. Platser som man går till för att få vara ifred. Platser där ungdomarna kan undfly vuxenvärldens insyn och kontroll i de egna förhållandena. Dessa typer av platser kallar Lieberg (1992) reträttplatser.

Reträttplatserna ger utrymme för ungdomarna att tramsa, skoja och flippa ut men också att bearbeta problem och hantera sin vuxna könsroll. Genom aktiviteter utprövas olika alternativa handlingssätt som till exempel jargonger, skämt och fysisk kontakt.

Exempel på platser dit vuxna sällan går och där ungdomar får vara ifred är bakgårdar, trappuppgångar och parkeringshus. Dessa miljöer är inte planerade och tvärtom är det just de icke planerade platserna, gränsområdena och mellanrummen, i miljön som lockar ungdomarna mest. Där finns utrymme för fantasi, frihet och eget skapande i större utsträckning än i färdigplanerade miljöer.

Skolans roll

Omgivningen har enligt Skantze (1989) en stor betydelse för tonåringars utveckling. Hon menar att ungdomarna använder den fysiska miljön i sitt meningsskapande rörande sig själva, sitt arbete, sin omvärld och de sammanhang de existerar i. Hon anser att dessa aspekter som hon kallar pedagogiska, psykologiska, utvecklingsmässiga och själv- och omvärldsorienterande i högsta grad bör få utprägla utformningen av

skolmiljöerna.

Skantze (1989) har studerat skolans fysiska miljö och elevernas relation till denna. Hon menar att ungdomarna skapar mening av den fysiska miljön utifrån teman som frihet, ansvar, självständighet och kontroll över den egna situationen. Skantze menar att detta meningsskapande hjälper ungdomarna att lösa de utvecklings- uppgifter som de möter på vägen från barndomens beroende, via ungdomens sökande och prövande till det relativa oberoendet som vuxen. Skolan blir den institution som skall hjälpa till att utveckla ungdomarnas färdigheter för deras vuxna roll i arbetslivet och den sociala kompetensen för att de skall kunna delta i samhällslivet.

Referenser

Avhandling

Lieberg Mats (1992): *Att ta staden i besittning – om ungas rum och rörelser I offentlig miljö*. Lund: Byggnadsfunktionslära, Arkitektursektionen, Lunds Universitet

Skantze Ann (1989): *Vad betyder skolhuset? Skolans fysiska miljö ur elevernas perspektiv studerad i relation till barns och ungdomars utvecklingsuppgifter*. Stockholm: Pedagogiska institutionen

Goffman Erving (1988): *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik*. Rabén och Sjögren, Simrishamn.

Bok

Ashton Martin (2002): *Landscape Architects*. Atrium Internacional de México, S.A de C.V, Mexico

Tidsskrift

Topos, nummer 40, *10 Years of Topos: Perspectives of European Landscape Architecture 2002*, Callwey Verlag

Elektroniska källor

CRAC, *Konstnär i vetenskapens tjänst - en intervju med Arijana Kajfes*, URL: www.crac.org/htmls/kajfes.html, Hämtad: Höst 2003

WIKIPEDIA The Free Encyclopedia, *London Borough of Tower Hamlets*, URL: http://en.wikipedia.org/wiki/London_Borough_of_Tower_Hamlets, Hämtad: Höst 2003

Stiftelsen Kosmos-Varnhem, *Vårt behov av konst (Text av Ingemar Fridell)*, URL: www.nykultur.nu/Artiklar/Vart_behov_av_konst.html, Hämtad: Höst 2003

SAGE Journals Online, *Public space, lifestyles and collective identity*.

I: *Young, Volume 3, Number 1 (Text av Mats Lieberg, 1995)*, URL: <http://you.sagepub.com/cgi/content/refs/3/1/19>, Hämtad: Höst 2003

Uppsala Universitet, *När konsten möter verkligheten I: Valör - konstvetenskapliga studier 4/2003. (Text av Kamilla Rydahl, 2003)*, URL: www.anst.uu.se/jesjo168/rydahl.doc, Hämtad: Höst 2003

WWW.KONST.ORG, *Text av Mikael Richter*, URL: www.konst.org/swe/helikopter.rtf, Hämtad: Höst 2003

OPEN SPACE in association with Edinburgh College of Art and Heriot-Watt University, *Teenagers and Public Space – Literature Review*, (Text av Penny Travlou, 2003), URL: www.openspace.eca.ac.uk/pdf/TeenagersLitRev.pdf, Hämtad: Höst 2003

Konstfack, *Om Konstfack*, URL: www.konstfack.se, Hämtad: Höst 2003

Vårby Gård, *Citat från tre konstnärer (Maria Hurtig)*, URL: www.varbygard.nu, Hämtad: Höst 2003

Rapport

Lieberg Mats (1993): Ungdomarna, staden och det offentliga rummet. I Forsnäs Johan, Boëthius Ulf & Rheimer Bo. *Ungdomar i skilda sfärer*, FUS-rapport nr 5 s. 187-234. Stockholm. (Brutus Östlings Bokförlag Symposium)

Svensk Författningssamling 1993:1617 Ordningslagen

Bildregister

- Bild 1: Omslagsbild. Fotomontage av elevfotografier.
Bild 2: Elevfotografi från workshopserien.
Bild 3: Fotografi taget under workshopserien.
Bild 4: Elevfotografi från workshopserien.
Bild 5: Fotografi taget under workshopserien.
Bild 6: Elevfotografi från workshopserien.
Bild 7: Elevfotografi från workshopserien.
Bild 8: Illustration gjord av författaren.
Bild 9: Planritning som illustrerar skolgårdarnas förhållande till varandra gjord av författaren.
Bild 10: Sektion som illustrerar byggnadens skala i förhållande till skolgårdarna gjord av författaren.
Bild 11: Plan förutsättningar gjord av författaren.
Bild 12: Plan möjligheter gjord av författaren.
Bild 13: Illustrationsbild från Lappen Nurseries plantkatalog
Bild 14: Illustrationsbild
Bild 15: Illustrationsbild
Bild 16: NCNB Plaza formgiven av Dan Kiley
Bild 17: Illustrationsbild från boken Landscape Architects av Martin Ashton (2002), sid. 97
Bild 18: Illustrationsbild från Topos nr 40 sid 101
Bild 19: Illustrationsbild från Lappen Nurseries plantkatalog
Bild 20: Illustrationsbild från Topos nr 40 sid 101
Bild 21: Illustrationsbild från Topos nr 40 sid 103
Bild 22: Plan som visar skolgårdarnas design av författaren.
Bild 23: Perspektiv av entregården av författaren.
Bild 24: Illustration av dammen av författaren.
Bild 25: Perspektiv av den sydöstra gården av författaren.
Bild 26: Illustration av den cirkelformade sittplatsen av författaren.
Bild 27: Perspektiv av den sydöstra gården av författaren.
Bild 28: Foto av entregården taget av Ben Beth på GLD.
Bild 29-31: Fotografier tagna under övningen i dramatik under workshopserien.

Bild 32-53: Elevfotografier tagna under workshopserien.
Bild 54-61: Teckningar gjorda av eleverna under workshopserien.
Bild 62: Fotografi taget under workshopserien.
Bild 63: Elevfotografi taget under workshopserien.
Bild 64-69: Datorvisualiseringar gjorda av eleverna, med hjälp av BConsultants, under workshopserien.
Bild 70: Planritning som visar de fyra gårdarnas relation till varandra gjord av författaren.
Bild 71: Skissförslag av författaren.
Bild 72-76: Inspirationsbilder tagna från elevfotografierna.
Bild 77: Planritning av gestaltungsförslaget av författaren.
Bild 78: Elevteckning från workshopserien.
Bild 79: Datorvisualisering av entregården gjord av BConsultants.
Bild 80-81: Illustrationsbild
Bild 82: Datorvisualisering av himlastigen gjord av BConsultants.
Bild 83-86: Elevfotografier och elevcitat från workshopserien.
Bild 87-89: Elevfotografier och elevteckningar med citat.
Bild 90: Fotografi av glasskärvor från Scott Burnham.
Bild 91: Dator visualisering av sagofloden gjord av BConsultants.
Bild 92: Elevfotografi från workshopserien.
Bild 93-94: Datorvisualisering av textrader gjord av BConsultants.
Bild 95: Elevfotografi från workshopserien.
Bild 96: Datorvisualisering av den naturliga gården gjord av BConsultants.
Bild 97-100: Elevfotografier från workshopserien.
Bild 101-103: Elevfotografi, elevteckningar och citat från workshopserien.
Bild 104: Elevcitat från workshopserien.
Bild 105: Bild från Scott Burnhams presentation.
Bild 106-110: Illustrationer av den visuella gården gjorda av Scott Burnham.